

Selskapsinteressen i norsk rett

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 515
Leveringsfrist: 25.04.2010

Til sammen 16 033 ord

23.04.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Presentasjon av tema og problemstilling	1
1.2	Avgrensning	3
1.3	Aksjelovgivningen i historisk perspektiv	4
1.3.1	Aksjelovgivningens steg fra 1800-tallet frem til i dag	4
1.3.2	De nordiske aksjelovene	4
1.4	Begrepsforklaring	5
1.5	Rettskildesituasjonen	7
1.5.1	Lovteksten og forarbeider	7
1.5.2	Rettspraksis	8
1.5.3	Reelle hensyn	9
1.5.4	Juridisk teori	10
1.5.5	Anbefalingenes rettskildemessige status	10
1.6	Den videre fremstilling	12
<u>2</u>	<u>MEDLEMMER AV STYRET</u>	<u>13</u>
2.1	Kvalifikasjoner	13
2.2	Styremedlemmene	14
2.3	Lojalitetsplikt – overfor hvem?	15
<u>3</u>	<u>FORVALTNING AV SELSKAPET</u>	<u>18</u>
3.1	Generelt – Todelt ledelse	18

3.2	Styrets forvaltningsmyndighet	19
<u>4</u>	<u>ANDRE REGLER I AKSJELOVENE VEDRØRENDE STYRETS ROLLE</u>	<u>21</u>
4.1	Nevnes ”andre interesser” i aksjelovgivningen?	21
4.2	Generalklausulen - § 6-28	23
4.2.1	Historikk	23
4.3	Rettighetssubjekter ”andre aksjeeieres eller selskapets bekostning”	23
4.4	Erstatningsansvar	37
<u>5</u>	<u>CORPORATE GOVERNANCE OG CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY</u>	<u>40</u>
5.1	Hva er Corporate Governance?	40
5.2	Norsk selskapsledelse	42
5.3	Selskapets samfunnsansvar	44
<u>6</u>	<u>HVILKE INTERESSER INNGÅR I SELSKAPSINTERESSEN?</u>	<u>46</u>
6.1	Selskapet	46
6.2	Aksjonærene	47
6.3	Kreditorene	49
6.4	Ansatte	50
6.5	Samfunnet – i snever og vid forstand	53
<u>7</u>	<u>LOJALITETSPLIKT VED INTERESSEKONFLIKT</u>	<u>56</u>
<u>8</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>59</u>

9	<u>LITTERATURLISTE</u>	61
9.1	Bøker	61
9.2	Artikler etc.	62
9.3	Lovgivning	63
9.4	Rettspraksis	64
9.4.1	Høyesterettsavgjørelser	64
9.4.2	Utenlandske dommer	64
9.5	Forarbeider	64
9.5.1	Ot.prp.	64
9.5.2	Innstillinger	65
9.6	Nettsider	65

1 INNLEDNING

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Temaet i avhandlingen er ”selskapsinteressen”. Jeg vil konsentrere meg om selskaper med begrenset deltakeransvar, ettersom det er her oppgavens problemstilling har størst praktisk interesse. Det innebærer aksjeselskap (heretter AS) og allmennaksjeselskap (heretter ASA), som er regulert av aksjelovene av 1997.¹ I slike selskaper foreligger det et klart skille mellom selskapets formue og aksjonærenes formuer. Deltakerne i selskapsformene AS og ASA er aksjonærer. Hovedlovene i oppgaven blir derfor aksjeloven og allmennaksjeloven. Andre rettsområder spiller også en rolle i hvordan selskapet i AS og ASA kan utøves, for eksempel konkurranseretten og skatteretten. Disse reguleringene er imidlertid ikke tema her. Oslo Børs må imidlertid i praksis ofte ta stilling til aksjerettslige spørsmål, og Børsens praksis er dermed en relevant rettskilde.²

Temaet i fremstillingen gjør seg mer gjeldende i store, børsnoterte selskaper og deres styrer (ASA), selv om prinsippene her også har en viss gyldighet for små- og mellomstore selskaper.

Aksjelovene pålegger styret å ivareta selskapets interesse, og det bringer meg direkte til hovedspørsmålet i fremstillingen: Hva er det? Hvilke retningslinjer skal styret styre etter? Er det aksjonærenes antatte interesse i (maksimering av) profitt? Er det (også) de ansattes interesse, kreditorenes interesse, lokalsamfunnets interesse? Og hva med andre samfunnsinteresser, slik som interessen i at et selskap ikke bidrar til å ødelegge vårt felles eksistensgrunnlag (miljøet)?

¹ Se lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper(aksjeloven) og lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper(allmennaksjeloven).

² Aarbakke m.fl. (2004) s. 22.

Det legges opp til en redegjørelse for hva som ligger i begrepet ”selskapsinteressen” i norsk rett, og nærliggende underproblemstillinger. Spørsmålet har betydning for hva styret er forpliktet eller berettiget til å gjøre. Her vil asl./asal. § 6-12 første ledd om styrets forvaltning av selskapet være av betydning, og dermed også hva daglig leder kan og bør gjøre.

Problemene vil bli drøftet i lys av gjeldende rett. Det vil også bli redegjort for internasjonal debatt. I nær relasjon til oppgavens tema, er derfor begrepene Corporate Governance (som på norsk kalles eierstyring og selskapsledelse) og Corporate Social Responsibility (som kan oversettes til samfunnsansvar). Hvordan påvirker disse prinsippene selskaper, og hva kan selskaper oppnå med å iverksette både en god selskapsledelse og ansvarlig samfunnsengasjement? Disse debattene skal kommenteres som et bidrag til drøftelsen av selskapets interesse i norsk rett.

Det er ingen lovbestemmelser som direkte regulerer problemet. Forarbeidene sier imidlertid noe om forholdet. Det finnes lite rettspraksis, men det som finnes er sentral her.

Formålet med oppgaven er å gi en fremstilling av norsk rett, og som ledd i drøftelsen av selskapsinteressen vil også litteratur fra nordiske land trekkes inn. Enkelte av de problemstillingene som reises i avhandlingen er mer utførlig behandlet i dansk og svensk litteratur. De nordiske rettssystemer likner vårt eget langt på vei, og spesielt likhetene i regler kan bidra til å belyse problemstillingene oppgaven reiser. Rettstilstanden i Storbritannia, og i særdeleshet Tyskland, er også av interesse, men vil måtte avgrenses mot av hensyn til plass og tid.

Bakgrunnen for valg av tema er at dette er et tema som det er lenge siden noen har skrevet utførlig om, og fremstillingen her vil således søke å gi en oppdatert drøftelse av

selskapsinteressens innhold i norsk rett. Siktemålet med oppgaven er derfor å finne svar på spørsmål som oppstår i tilknytning til de nevnte hovedproblemstillingene.

Når det i avhandlingen ikke står asl. (aksjelov) eller asal. (allmennaksjelov) foran paragrafen, er det underforstått at reglene er tilsvarende i begge lovene. Endelig vil jeg påpeke at jeg gjennom hele oppgaven vil unnlate å bruke betegnelsen "eier". I stedet vil jeg bruke det mer moderne begrepet "aksjonær". I tillegg skifter jeg ut termen "eierskap" med "kapital", der det forekommer. Begrepet passer rett og slett bedre med termen "aksjonær".³

1.2 Avgrensning

Av plasshensyn avgrenses oppgaven mot forholdet mellom styret og daglig leder, da dette er lovregulert. Det er likevel hensiktsmessig å si noe om selskapsledelsen, herunder om styrets forvaltningsansvar § 6-12 første ledd. Underliggende bestemmelser vil ikke bli behandlet utførlig, da det ligger helt på grensen til oppgavens behandlingsområde.

Styremedlemmers eventuelle erstatningsansvar etter § 17-1 vil bli behandlet, for å belyse de følger det kan få for styret dersom forvaltningsansvaret ikke overholdes. Det ligger utenfor området for nåværende studium å gi en fremstilling av styremedlemmers eventuelle straffeansvar etter § 19-1.

Denne fremstillingen retter spesielt fokus på større, børsnoterte selskaper og deres styrer, selv om prinsippene nedenfor har en viss gyldighet også for små- og mellomstore selskaper.

³ Sjøfjell (2009) s. 32.

1.3 Aksjelovgivningingen i historisk perspektiv

1.3.1 Aksjelovgivningens steg fra 1800-tallet frem til i dag

I det følgende skal det gis en kort fremstilling av aksjelovgivningingen i Norge som et forsøk for å forstå sammenhengen i den videre drøftelsen.

Aksjeselskapene som vokste frem i Norge på 1800-tallet ble stiftet på bakgrunn av avtalefriheten. I begynnelsen av 1900-tallet fikk Norge den første aksjeloven av 1910 etter forberedelser som hadde tatt nærmere 20 år.⁴ Den ble avløst av aksjeloven fra 1957.⁵ Loven av 1957 presenterte en teknisk revisjon av loven av 1910. Denne loven ble i sin tur erstattet av 1976-loven.⁶ I dag anvendes aksjelovene av 1997,⁷ som skiller seg ut fra de tidligere aksjelovene med en todelt form, AS og ASA. Bakgrunnen for at lovgiver innførte denne inndelingen, var blant annet en plikt etter EØS-avtalen til å tilpasse norsk selskapsrettslovgivningen til EUs selskapsrett.⁸

Det skal her for oversiktens skyld nevnes noen karakteristikk som bidrar til å skille lovene fra hverandre. For det første er små selskaper vanligvis organisert som AS, mens store selskaper er stiftet som ASA. Det følger av § 3-1 første ledd at selskapet skal ha en aksjekapital som skal være minimum kr. 100 000 i AS og kr. 1 000 000 i ASA. For det andre kan ASA være børsnoterte og innhente aksjekapital fra allmennheten, noe AS ikke kan gjøre. Selv om selskapsformene er regulert i hver sin lov, er mange av reglene sammenfallende, både i oppbygning og innhold.⁹

1.3.2 De nordiske aksjelovene

De nordiske landene har i stor utstrekning de samme rettstradisjoner med impulser fra både

⁴ Se lov om aksjeselskaper 19. juni nr. 1 og den særskilte lov om skipsaksjeselskaper 26. juni 1916 nr. 9.

⁵ Se lov om aksjeselskaper 6. juli 1957 nr. 4.

⁶ Se lov om aksjeselskaper 4. juni 1976 nr. 59.

⁷ Se fotnote 1.

⁸ Se EØS-avtalens art. 77.

⁹ Bråthen (2008) s. 22-23.

det angelsaksiske og de kontinentaleuropeiske rettssystemer. Det er høy grad av uniformitet i de nordiske landene.¹⁰

Det har vært en lang tradisjon for å samarbeide med utformingen av lovgivning generelt, og spesielt på selskapsrettens område. Dette gjelder særskilt for skandinaviske land.¹¹

Aksjeloven av 1976 ble til etter nordisk samarbeid. Etter dette har det imidlertid ikke vært et formalisert lovsamarbeid på samme måte, men de nordiske landene har fortsatt et felles grunnlag i like prinsipper og ser hen til hverandres lovgivning og praksis. Norsk rett synes i det vesentlige å være sammenfallende med de øvrige.¹² Det innebærer at problemstillingene langt på vei er parallelle i de nordiske landene.

Norske aksjelov av 1997 er i stor grad en videreføring av 1976-loven. Dessverre har de øvrige landene fjernet lovene fra 1976-samarbeidet. Det er imidlertid fortsatt klare spor etter det tidligere nordiske samarbeidet. Selv om lovene fra 1976-samarbeidet er fjernet, bidrar EU til å trekke dem nærmere hverandre igjen ved gjennomføringen av EUs direktiver.¹³

Før selve behandlingen av avhandlingens tema kan det være fordelsmessig å definere noen sentrale begreper.

1.4 Begrepsforklaring

Selskapsinteressen er språklig sett det samme som interessen til selskapet. Samtidig kan begrepet synes å ha sterke bånd til aksjonærinteressen, eller i alle fall en sterk presumsjon om at begrepet betyr det samme som aksjonærinteressen. Hvilke alternativ man velger,

¹⁰ Lau Hansen (2003) s. 21.

¹¹ Lau Hansen (2003) s. 1.

¹² Aarbakke m.fl. (2004) s. 22.

¹³ Aarbakke m.fl. (2004) s. 23.

kommer vel an på hvem man spør. Når jeg likevel har valgt å anvende uttrykket, skyldes det at språkbruken er gammel og innarbeidet.

Med styrets forvaltningsansvar menes det ansvar styret har som selskapets myndighet.¹⁴ I dette ligger at styret har et generelt ansvar for å ivareta selskapsinteressen. Ansvarsbegrepet blir også brukt med hensyn til styrets erstatnings- og straffeansvar. Styrets forvaltningsansvar kan også sikte både til styrets erstatningsansvar (§ 17-1) og straffansvar (§ 19-1).¹⁵

Begrepet ”ledelse” blir brukt med ulik meningsinnhold i avhandlingen. For det første vil begrepet bli brukt som et samlebegrep om styret og daglig leder, og som igjen er i samsvar med aksjelovgivningen. For det andre kan begrepet anvendes i forhold til å drive eller forvalte et selskap.

I fremstillingen anvender jeg uttrykkene ”andre interesser” og ”alminnelige samfunnsinteresser” om hverandre, og disse uttrykkene refererer til andre interesser i selskapet enn aksjonærinteressen, som for eksempel kreditorer, ansatte og samfunnet i vid og snever forstand.

Til slutt er det riktig å bemerke at en aksjonær i lovgivningen kalles for aksjeeier. Betegnelsen aksjonær indikerer at vedkommende eier en eller flere aksjer. Noen forfattere anfører at vedkommende gjennom aksjen(e) har eiendomsrett i selskapet.¹⁶ Det foreligger imidlertid en internasjonal konsensus om at aksjonærene rettslig sett er eiere av aksjer, ikke selskapet de har aksjer i.¹⁷

¹⁴ Gulli (2005) s. 133.

¹⁵ Gulli (2005) s. 133.

¹⁶ Woxholth (2007) s.29.

¹⁷ Sjøfjell (2009) s. 80.

1.5 Rettskildesituasjonen

1.5.1 Lovteksten og forarbeider

En viktig bestemmelse med hensyn til tema i oppgaven er § 6-12 første ledd. Paragrafen inneholder hovedbestemmelsen om at forvaltningen av selskapet hører under styret, og inneholder enkelte konkretiseringer av forvaltningsansvaret i § 6-12 annet ledd til femte ledd. Bestemmelsen gir noe veiledning i forhold til hva som er selskapets interesse. Det samme gjelder § 6-28 første ledd. Dette vil få en nærmere behandling senere i fremstillingen.

Det foreligger ingen eksplisitt lovtekst som regulerer spørsmålet som hva som er selskapets interesse. Dersom det hadde foreligget en slik lovtekst, ville denne være det naturlige utgangspunkt for å kunne fastslå gjeldende rett.¹⁸ I de tilfelle hvor det er gitt regler (jf. for eksempel §§ 5-21 og 6-28) som indikerer hva som er selskapets interesse, er imidlertid innholdet av reglene for så vidt uklare i så måte.

Dette taler for å ilegge forarbeider særlig vekt som rettskilde i forhold til temaet i oppgaven. Lovens forarbeider er en viktig lovtolkningsfaktor ved spørsmål som loven ikke gir noe klart svar på. Ved tolkning av lovbestemmelser er det ikke bare forarbeider av 1997¹⁹ som vil være en faktor, men også tidligere forarbeider til lovene av 1910²⁰, 1957²¹ og 1976.²² Til tross for betydelige endringer i systematikk og formuleringer, har det imidlertid ikke forekommet omfattende realitetsendringer.²³ Forarbeider av nyere årgang er klart best i denne sammenheng, særlig 1976-forarbeider, med ordentlig behandling av hvorvidt selskapsledelsen også skal ivareta andre hensyn enn kun aksjonærinteressen.

¹⁸ Fleischer (1998) s. 92.

¹⁹ Jf. Ot.prp. nr. 23(1996-97).

²⁰ Jf. Ot.prp. nr. 9(1910).

²¹ Jf. Ot.prp. nr. 4(1956-57).

²² Jf. Ot.prp. nr. 19(1974-75).

²³ Andenæs (1998) s. 5.

Når det foreligger to sett av forarbeider, slik det er med aksjelovgivningen av 1997, går det siste foran det første dersom det foreligger motstrid. Det samme gjelder også forholdet mellom ny og gammel forarbeider. Imidlertid er den rettskildemessige betydningen ”neppe vesentlig forskjellig hva enten de forekommer i det ene eller annet sett av forarbeider”.²⁴ Det er i avhandlingen ikke lagt vekt på hvor i forarbeidene uttalelsene kommer fra, da det ikke foreligger motstrid.

1.5.2 Rettspraksis

Rettspraksis vil være av sentral betydning her. Siden Høyesterett dømmer i øverste instans, er det naturlig å legge vekt på hvilken lovforståelse Høyesterett har kommet frem til.

Det foreligger ikke alt for mange høyesterettsavgjørelser som tar stilling til selskapsinteressen. Følgende avgjørelser berører problemstillingen: særlig Rt. 1922 s. 272 (som de fleste etterfølgende dommer direkte eller indirekte henviser til), men også Rt. 1927 s. 588, Rt. 1929 s. 857, Rt. 1931 s. 160, Rt. 1936 s. 950 og Rt. 2000 s. 2033. De fleste av rettsavgjørelsene her er av en gammel årgang, og refererer seg til lovene av 1910. Rettspraksis med tilknytning til den første aksjeloven har betydelig interesse også for forståelsen av aksjeloven og allmennaksjeloven. Lovreglene er tilnærmet like, og forarbeidene indikerer at det ikke er tilsiktet noen lovendring.

Det trenger ikke foreligge en serie dommer for at rettsavgjørelser skal ha relevans. En enkelt dom kan tjene som argument for måten å løse et rettsspørsmål på. Oppramsingen ovenfor viser at det foreligger en serie av dommer i løpet av kort tidsintervall, som i all hovedsak peker i samme retning. Der det er avsagt flere dommer i samme retning, vil man kunne tale om sedvanedannelse.²⁵ På en annen side har Høyesterett også ved noen

²⁴ Andenæs (1998) s. 7.

²⁵ Boe (1996) s. 248.

anledninger uttalt at de ikke føler seg bundet av avgjørelser fra Høyesterett.

De ovennevnte høyesterettsavgjørelser vil få særlig stor vekt som rettskilde i forhold til å fastslå gjeldende rett, da spørsmålet ikke eksplisitt er lovregulert. Det gjelder uavhengig av om gjeldende dommer representerer én annen tidsepoke.

Også enkelte høyesterettsavgjørelser fra nordisk rett, særlig fra svensk og dansk rett, kan være en relevant rettskilde, da nordisk rett som nevnt i stor utstrekning har samme rettstradisjoner og lovgivning på selskapsrettens område. Dommene her kan altså være leverandør av argumenter.

1.5.3 Reelle hensyn

Ulike vurderinger av hva som er rimelig og hensiktsmessig regel vil spesielt, i mangel av andre rettskildefaktorer på relevanslisten, være en rettskilde. Vurderinger av hva som er rimelig, rettferdig, nyttig, effektivt og godt, omtales som reelle hensyn. Det innebærer derfor at når domstolene ikke har klare holdepunkter i lover eller sedvaner, må saken avgjøres på grunnlag av dommerens vurdering av hva som vil være en god regel.²⁶

Reelle hensyn vil ikke være en tungtveiende rettskildefaktor i avhandlingen, ettersom det foreligger andre rettskildefaktorer som forarbeider og rettspraksis. På den annen side kan slike vurderinger bidra i tolkningen de lege lata og på de lege ferenda-plan.

Det tas sikte på å redegjøre for gjeldende rett ved hjelp av de alminnelige rettskildeprinsipper, herunder blant annet loven, forarbeider og rettspraksis. Det øvrige rettskildematerialet er jevnt over tilstrekkelig at rettstilstanden ikke må baseres på reelle hensyn alene.

²⁶ Boe (1996) s. 299.

1.5.4 Juridisk teori

Avhandlingens tema er til en viss grad berørt i juridisk teori, både i bokform og i tidsskrifter. Med hensyn til temaet, plasshensyn og tid, er det spesielt norsk, dansk og svensk litteratur som vil få plass i oppgaven.

I rettskildeteorien er det noe uenighet om hvorvidt juridisk teori skal behandles som en selvstendig rettskilde, eller om teorien bare kan tillegges vekt som kilde til informasjon. Fleischer mener at juridisk teori ikke er noen rettskildefaktor.²⁷ I motsatt retning går Boe, som synes å behandle juridisk teori som selvstendig rettskilde.²⁸ Likevel vil teori under hver omstendighet ha liten vekt som rettskilde.

Juridisk teori vil bli tillagt en viss selvstendig vekt som rettskilde i oppgaven. Den er en relevant rettskildefaktor selv om vekten er omdiskutert. Hvor stor vekt rettslitteratur skal tillegges, er avhengig av blant annet hvor oppdaterte og gjennomtenkte synspunktene er, grundigheten i arbeidet og hvor mange som har gitt uttrykk for samme syn.²⁹ Med andre ord kan rettslitteraturen også være leverandør av argumenter. Hensikten med rettsteorien er imidlertid å få frem de ulike forfatterens synspunkter og argumentasjonen deres. Dessuten tillegges juridisk teori mindre vekt, der det foreligger mye forarbeider og rettspraksis. Rettslitteraturen vil tillegges noe vekt her, men ikke avgjørende, ettersom det foreligger forarbeider og rettspraksis på området.

1.5.5 Anbefalingenes rettskildemessige status

Det finnes flere kilder med rettskildemessig status som utdyper og presiserer deler av

²⁷ Fleischer (1998) s. 202-205.

²⁸ Boe (1996) s. 284-289.

²⁹ Boe (1996) s. 287.

aksjelovgivningen. En av de mest sentrale for ASA er ”Anbefalinger om eierstyring og selskapsledelse”. Den ble første gang utgitt i slutten av 2004 av til sammen ni ulike foreninger og institusjoner,³⁰ og en revidert versjon av den norske anbefalingen ble utgitt i 2009.

Denne anbefalingen har som hensikt å belyse rollefordelingen mellom styret, daglig leder og aksjonærer utover det som direkte følger av relevant lovgivning. For Norges del er Corporate Governance-anbefalinger retningslinje som er utformet og utgitt fra andre enn myndigheten om god selskapspraksis.

De ulike Corporate Governance-anbefalingene omtales normalt som ”soft law” i motsetning til ”hard law”.³¹ Regler fastsatt i norsk selskapslovgivning er rettslig bindende og omtales som hard law, mens soft law er regler som ikke er rettslig bindende, men som imidlertid kan ha sterk innvirkning på det forhold de regulerer.³² De blir gjerne gitt i form av retningslinjer og anbefalinger. Soft law er oppfordring til hvordan man skal handle.

Rettsteorien fremmer en viss uenighet om den norske anbefalingen kan behandles som en del av selskapsretten. Andenæs hevder at bestemmelsene i anbefalingen ikke har noen rettsregler. På en annen side erkjenner han at den kan tjene som en del av bakgrunnsretten der lovgiver gir rom for å vektlegge bransjepraksis.³³ Et annet synspunkt er representert av Bråthen som behandler den norske anbefalingen som en del av det selskapsrettslige rettskildebildet.³⁴ Sistnevnte synspunkt er nærmere min oppfatning, ettersom anbefalingen etter mitt skjønn på bakgrunn av følg eller forklar-prinsippet påvirker mange selskaper, og denne påvirkningen er i stor grad med på å konstatere og supplere gjeldende

³⁰ Aksjonærforeningen i Norge, Den norske Revisorforening, Eierforum, Finansnæringens Hovedorganisasjon, Norske Finansanalytikerens Forening, Norske Pensjonsskassers Forening, Næringslivets Hovedorganisasjon, Oslo Børs og Verdipapirfondenes forening.

³¹ Stattin (2006) s. 108.

³² Bråthen (2006) s. 53.

³³ Andenæs (2007) s. 7.

³⁴ Bråthen (2008) s. 58.

aksjelovgivning.

Det fremgår av anbefalingens formål at børsnoterte selskaper ikke kun skal respektere det eksisterende lovverket, men gå lenger enn de krav som stilles i lovgivningen.³⁵ På den annen side er det et minus at anbefalingen i første rekke gjelder børsnoterte selskaper, dvs. selskaper med aksjer notert i Oslo Børs og Oslo Axess. Anbefalingen kan imidlertid også være hensiktsmessig for ikke-børsnoterte selskaper med spredt eierskap, og hvor aksjene er gjenstand for regelmessig omsetning.³⁶

Rettsliggjøringen av den norske anbefalingen foregår gjennom børsforskriften, og hjemmelen for den fremgår av Oslo Børs løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper av 16. april 2007.

Men et legitimt argument for å legge mindre vekt på anbefalingene er hvordan de blir til. Prosessen har et ”demokratisk underskudd” på bakgrunn av manglende samfunnsforankring. Dette skyldes at anbefalingene er kommet til gjennom konsensus blant kun ni organisasjoner. Til tross for oppslutningen blant de ni store organisasjonene, gjenspeiler ikke samlingen en bred samfunnsdeltakelse. Anbefalingene kan imidlertid være en relevant rettskilde sammen med andre rettskildefaktorer i vurdering av hva som er en god og fornuftig regel, spesielt i forhold til ASA.

1.6 Den videre fremstilling

Oppgaven består av 7 hoveddeler. Jeg vil starte med å drøfte medlemmer av styret. Styret har stor betydning i forvaltningen av selskapet, derfor skal det undersøkes nærmere med hensyn til det enkelte styremedlems kvalifikasjoner og hvor deres lojalitetsplikt ligger. Dette gjør jeg i kapittel 2. Under kapittel 3 vil forvaltningen av selskapet få plass, herunder

³⁵ Jf. Norsk Corporate Governance-anbefaling, s. 6.

³⁶ Se www.nues.no, Innledning.

styrets forvaltningsmyndighet. Videre under kapittel 4 skal det redegjøres for hva som ligger i begrepet ”selskapsinteressen”. Forarbeider vil her stå sentralt for å finne lovgiverviljen. Deretter styremedlemmers eventuelle erstatningsansvar etter § 17-1 dersom forvaltningsansvaret ikke overholdes. I kapittel 5 vil jeg trekke frem Corporate Governance og Corporate Social Responsibility på bakgrunn av deres relevans til oppgavens tema. Under kapittel 6 skal jeg se nærmere på enkelte interesser i selskapet: selskapet som sådan, aksjonærene, ansatte og samfunnet i snever og vid forstand. Videre, i kapittel 7, skal lojalitetsplikten ved en eventuelt interessekonflikt drøftes. Til slutt vil jeg, i kapittel 8, gi oppsummerende vurdering av de regler som er behandlet samt komme med en konklusjon om hva som ligger i begrepet ”selskapsinteressen”.

2 MEDLEMMER AV STYRET

2.1 Kvalifikasjoner

Aksjelovgivningen har ikke uttømmende regler om hvilke kvalifikasjoner styremedlemmene skal ha. De kvalifikasjoner som imidlertid fremgår av aksjelovene, er blant annet bostedskravet som innebærer at minst halvparten av styremedlemmene må som hovedregel være bosatt i riket eller i en EØS-land, jf. § 6-11. Bostedskravet er begrunnet i jurisdiksjonsbetraktninger, da personer bosatt i riket kan saksøkes her og er underlagt norsk tvangsmyndighet. Det er verdt å merke seg at bostedskravet ikke oppstiller krav om norsk statsborgerskap.³⁷

I tillegg er det et krav om at de ansatte har representasjon i styret. En forutsetning er at selskaper må være av en viss størrelse og uten bedriftsforsamling, jf. § 6-4. Har selskapet bedriftsforsamling, er denne som velger styret. For det tredje oppstiller aksjelovgivningen

³⁷ Andenæs (2006) s. 339.

krav om representasjon av begge kjønn, jf. asal. § 6-11 a. Det gjelder kun for styret i ASA. For AS er kravet om kjønnsrepresentasjon begrenset til statsaksjeselskaper. Omfanget av kjønnsrepresentasjon beror på antallet styremedlemmer og hvor mange av styremedlemmene som velges av og blant de ansatte. Selv om loven i praksis betyr et krav på 40 prosent kvinner i styrene, er den likevel kjønnsnøytral.³⁸

I henhold til norsk Corporate Governance-anbefaling³⁹ punkt 8 heter det at ”styret bør sammensettes slik at det kan handle uavhengig av særinteresser”. I kommentaren til punkt 8 fremgår det at styret bør sammensettes av personer som kan samarbeide om å balansere ulike interesser med sikte på å fremme verdiskapningen i selskapet. Det innebærer et styre som er representert av folk med ulik bakgrunnshistorie. Et slikt mangfold vil bidra til å gjøre et selskap bedre rustet til å fremme innovasjon, finne veien ut av kriser og evne til å endre seg i takt med selskapets utvikling.

2.2 Styremedlemmene

Styrets sammensetning og funksjon er en viktig faktor ved en effektiv utnyttelse av selskapets ressurser. Utgangspunktet er at hele styret velges av generalforsamlingen, jf. § 6-3 første ledd. Et unntak gjelder som nevnt for de ansattes representanter i styret etter § 6-4. Har selskapet bedriftsforsamling, hører valget av samtlige styremedlemmer under denne, se asal. § 6-37 første ledd. Det kan imidlertid bestemmes i vedtektene at styremedlemmene skal velges av andre enn generalforsamlingen, jf. § 6-3 tredje ledd. Den eller de aksjonærer som representerer flest stemmer på generalforsamlingen, kan velge samtlige styremedlemmer som står på valg. Selv om det er flertallets mening som er avgjørende for hva som skal gjøres eller ikke gjøres i styret, må den enkelte foreta en selvstendig vurdering. Et medlem kan ikke instrueres av den som har valgt medlemmet.

³⁸ Bråthen (2009) s. 104.

³⁹ Mer om Corporate Governance under punkt 4.

Det er styret som har forvaltningsmyndighet, ikke de enkelte styremedlemmer, jf. § 6-24 første ledd. Norsk Corporate Governance-anbefalingens punkt 7 forestår at selskapet bør ha valgkomité, utpekt av generalforsamlingen. I kommentaren til punkt 7 heter det at sammensetningen av valgkomiteen bør ”balansere forskjellige hensyn”.

Ansattes rett til å delta i styringen var et viktig ideologisk spørsmål som ble kjempet gjennom fagbevegelsen i 1971. I 1972 ble aksjeloven endret,⁴⁰ slik at de ansatte ble gitt rett til representasjon i styre og bedriftsforsamling. Selskapets ansatte har i dag rett til å velge representanter til selskapets ledelse.

Det kan avtales å sløyfe bedriftsforsamlingen.⁴¹ Norske aksjeselskaper har ingen plikt til på eget initiativ å inkludere de ansatte i styret. De ansatte må selv vise til initiativ og kreve at slik representasjon etableres (med unntak av selskaper dekket av §§ 6-4 tredje ledd og 6-5).

Selv om reglene om bedriftsdemokratiet gir de ansatte mulighet til å være med i beslutningsprosessen, vil de alltid være i mindretall i styret og bedriftsforsamlingen i forhold til en storaksjonær som har kontroll over majoriteten.

2.3 Lojalitetsplikt – overfor hvem?

Styremedlemmer som er valgt av ulike aksjonærgrupperinger (med mindre selskapet ikke har eneaksjonær) eller av de ansatte, kan oppleve lojalitetsplikt. Spørsmålet er da hvor styremedlemmets lojalitet skal ligge, hos selskapet eller aksjonærfellesskapets interesser eller aksjonærgrupperinger, eller de ansatte. Dette beror i utgangspunktet på stiftelsesgrunnlaget, vedtektene og formålsbestemmelser.

⁴⁰ Lov om aksjeselskaper av 6. juli 1957 ble endret.

⁴¹ Da har de ansatte rett til enten å velge inntil en tredjedel pluss ett av styrets medlemmer, eller inntil en tredjedel av styremedlemmene pluss to observatører (§ 6-4 tredje ledd). Det er selskapets ansatte som skal velge mellom de to alternativene.

Det foreligger et tillitsforhold mellom selskapet og ledelsen. Eksempler på slike regler er forbudet mot å motta godtgjørelse fra andre enn selskapet, jf. § 6-17, inhabilitetsregler i § 6-27 og vern mot misbruk av styremedlemmers posisjon i § 6-28. Aksjelovgivningen har imidlertid ingen generell lojalitetsplikt.

Selskapets styret (ledelse) har en alminnelig lojalitetsplikt overfor selskapet. Styrets hovedansvar er å ivareta selskapets interesser. I dette ansvaret ligger det en viss plikt til ikke å fremme andre interesser.⁴² Hvis det foreligger en illojal disposisjon vil dette kunne ses på som et brudd på den alminnelige plikt til å forvalte et selskap forsvarlig, jf. § 6-12 første ledd. Ansvarsregelen i § 17-1 rammer slike tilfeller, og tap som oppstår som følge av en illojal opptreden vil derfor være erstatningsbetingende for styremedlemmet.

I den forbindelse er det viktig at styremedlemmene ikke opptrer som individuelle representanter for ulike aksjonærer eller aksjonærgrupperinger, uten å ta hensyn til det som er selskapets og aksjonærfellesskapets interesser. Et generelt uttrykk for dette er generalklausulen i § 6-28 første ledd. Det betyr at ”Styret og andre...som representerer selskapet, må ikke foreta noe som er egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning.”⁴³

I tillegg er selskapets interesse vernet gjennom inhabilitetsregelen (§6-27) som innebærer at et styremedlem har plikt til å fratre fra styrets behandling av saker der en ”særinteresse” er til stede. Det har vært hevdet at en ”særinteresse” er en interesse som avviker fra selskapsinteressen.⁴⁴ I kravet om særinteresse rammer ikke tilfeller hvor et styremedlems interesse i saken er av mer generell karakter, for eksempel der styremedlemmet deler en

⁴² Andenæs (2006) s. 358.

⁴³ For bedriftsforsamlingen gjelder det samme gjennom henvisningen i asal. § 6-38 annet ledd. Lojalitetsplikten fremgår av forvaltningsansvaret over aksjonærene.

⁴⁴ Aarbakke m.fl. (2004) s. 540.

interesse med en større gruppe personer.⁴⁵ Et styremedlem kan derimot ikke utnytte sin stilling til å skaffe seg personlige eller økonomiske særfordeler, for eksempel selge produkter under markedspris til et selskap han kontrollerer. Styret skal ikke ivareta særinteressene til spesielle grupper eller aksjonæren(e) som har valgt styremedlemmet, selv om det sitter ulike personer i styret som blant annet representerer arbeidstakere og aksjonærer som kan mene at deres representanter først og fremst skal ivareta deres interesser.

Hvor interesserepresentasjonen er lovbestemt, følger det av de hensyn lovbestemmelsene bygger på at de ansattes styrerepresentanter ikke er inhabile på grunn av en sak gjelder de ansattes forhold.⁴⁶

⁴⁵ Aarbakke m.fl. (2004) s. 539.

⁴⁶ Aarbakke m.fl. (2004) s. 540.

3 FORVALTNING AV SELSKAPET

3.1 Generelt – Todelt ledelse

Det finnes spredte bestemmelser i aksjelovene som sier hva ledelsen skal gjøre i enkelte situasjoner. Hovedbestemmelsen fremgår av § 6-12 første ledd om at ”forvaltningen av selskapet hører under styret”. I dette ligger at alt som foregår i selskapet er underlagt styrets ansvar.⁴⁷ I tillegg til å fatte beslutninger om selskapets drift skal styret også fungere som et kontrollorgan for selskapet og den daglige ledelse, jf. § 6-13 første ledd. Det gjelder både den forretningsmessige siden av selskapets virksomhet og forvaltningen av saker i sin alminnelighet (så fremt noe annet ikke fremgår av aksjelovgivningen). Sagt med andre ord skal styret styre.

Styret i aksjeselskap er en del av selskapets ledelse, og fungerer som et kollegialt organ, med ansvar for det enkelte styremedlem. Det følger av § 6-1 første ledd at styret er et obligatorisk organ i AS og ASA. Begrunnelsen for å ha et styre, er delingen mellom kapital og lederskap.⁴⁸ Styret får dels sitt mandat fra aksjonærene gjennom generalforsamlingen og dels fra loven. Styret har rett til å forvalte alene med mindre avgjørelsen eksklusivt er lagt til andre organer. Forvaltningen av selskapet er også en plikt for styret.⁴⁹

Det andre ledelsesorganet i aksjeselskaper er daglig leder. Det er i utgangspunktet styret som har myndigheten til å tilsette daglig leder, jf. asl. § 6-2 annet ledd og asal. § 6-2 annet ledd første punktum. Det følger av § 6-14 første ledd første punktum at daglig leder ”står for den daglige ledelse av selskapets virksomhet og skal følge de retningslinjer og pålegg styret har gitt”. Daglig leders myndighet overlappes av styrets overordnede myndighet til å

⁴⁷ Gulli (2005) s. 133.

⁴⁸ Reve og Grønlie (1993) s. 25.

⁴⁹ Andenæs (2007) s. 182.

forvalte selskapet. Likevel ikke på den måten at det i realiteten er styret selv som står for den daglige ledelsen av selskapet.⁵⁰ Lede selskapet skal daglig leder gjøre.

I den videre drøftelsen vil styret være hovedfokuset, selv om uttrykket ”ledelse” anvendes i enkelte tilfeller. Bakgrunnen for dette er rett og slett at hvert aksjeselskap består av styret og daglig leder som inngår i selskapets ledelse, jf. tittelens formulering ”todelt ledelse”.

3.2 Styrets forvaltningsmyndighet

Som nevnt hører forvaltningen av selskapet under styret. Styret har blant annet ansvar for at selskapet forvaltes med sikte på å gi aksjonærene økonomisk gevinst, jf. forutsetningsvis § 2-2 annet ledd og § 5-20 første ledd nr. 5. Det betyr at det er et styreansvar å forvalte selskapet på den måten at selskapskapitalen er opprettholdt, samt å gi aksjonærene gevinst og avkastning på deres investering. Styrets forvaltning av selskapet må som et økonomisk utgangspunkt være lojal mot dette formålet.⁵¹

Styret vil imidlertid i mange tilfeller befinne seg i en situasjon hvor det må foreta en avveining mellom motstridende hensyn i dets forvaltning av selskapet. Det er nettopp denne problemstillingen som ofte blir reist som et spørsmål om ”selskapsinteressen” og hvilke interesser som inngår i dette begrepet. Spørsmålet vil bli drøftet i neste kapittel. Spørsmålet som gjør seg gjeldende er hvorvidt styret må være lojal mot aksjonærenes økonomiske utgangspunkt uavhengig av andre lover som regulerer driften av et aksjeselskap.

Hva styret er berettiget og forpliktet til beror ikke bare på aksjelovgivningen, vedtektene og generalforsamlingsbeslutninger. Styret har også et overordnet og selvstendig ansvar at selskapets virksomhet utøves i samsvar med annen lovgivning, for eksempel

⁵⁰ Aarbakke m.fl. (2004) s.503-504.

⁵¹ Aarbakke m.fl. (2004) s. 489.

verdipapirhandelloven eller arbeidsmiljøloven.⁵² Når det gjelder for eksempel børssnoterte selskaper sier børsforskriften § 3-1 første ledd at det hører under styret å treffe beslutning om søknad om børsnotering. Det betyr at styret i denne sammenheng har fått tildelt en annen plikt som ikke direkte er fastsatt i aksjelovgivningen, men i børsforskriften. Et bedre eksempel er nok de ansattes rettigheter og plikter i et selskap. Rettsforholdet mellom selskapet og de ansatte er i utgangspunktet regulert i arbeidsavtalen og arbeidsmiljøloven. Aksjelovgivningen gir likevel bestemmelser om bedriftsforsamling og representasjon for de ansatte i styret, som gir de ansatte medinnflytelse i selskapet. Det betyr at aksjeselskaper må se hen til arbeidsavtalen og arbeidsmiljøloven som i så tilfelle vil supplere aksjelovgivningen. I all hovedsak er den vesentlige delen av offentligrettslig kontroll- og reguleringstiltak gitt i arbeidsretten.

I den forbindelse kan styret i stor utstrekning være berettiget og forpliktet til å foreta eller unnlate å foreta disposisjoner som verken er i selskapets eller aksjonærenes interesse. Et generelt uttrykk for dette er i § 6-28 annet ledd som sier at ”Styret og daglig leder må ikke etterkomme noen beslutning...hvis beslutningen strider mot lov eller mot selskapets vedtekter”. Å etterkomme den ulovlige beslutningen må anses som et ansvarsbetingende pliktbrudd. ”Lov” i bestemmelsen gjelder ikke bare i forhold til beslutninger som er i strid med aksjeloven, men omfatter lovstridige vedtak generelt. Bestemmelsen antas også å omfatte vedtak i strid med alminnelige aksjerettslige grunnprinsipper, som for eksempel lojalitetskrav overfor selskapet og aksjonærene.⁵³

Styret må altså se hen til andre lover i forvaltningen av selskapet for å utvikle selskapet videre slik at forretningskonseptet og økonomi er bærekraftig over tid. Et generelt krav til styrets forretningsmessige avgjørelser og forvaltningen er at det må være ”forsvarlig”, jf. § 6-12 første ledd annet punktum. Deler av kravet til forsvarlig forvaltning må sies å være konkretisert i §§ 6-12 og 6-13.

⁵² Aarbakke m.fl. (2004) s. 493.

⁵³ Aarbakke m.fl. (2004) s. 548.

4 ANDRE REGLER I AKSJELOVENE VEDRØRENDE STYRETS ROLLE

4.1 Nevnes "andre interesser" i aksjelovgivningen?

Begrepet selskapsinteressen fremgår verken av de norske aksjelovene eller de andre nordiske aksjelovene. Begrepet er imidlertid drøftet noe i nordisk rettslitteratur, gjerne i tilknytning til styrets forvaltningsansvar (§ 6-12) og reglene om myndighetsmisbruk (§ 6-28). Selv om begrepet "selskapsinteressen" ikke eksplisitt nevnes i aksjelovgivningen, anerkjenner flere bestemmelser at begrepet eksisterer, for eksempel formuleringen "andre aksjeeieres eller selskapets bekostning" i § 6-28. Det er denne formuleringen jeg i stor grad tar utgangspunktet i drøftelsen nedenfor.

Styret skal ivareta selskapsinteressen, og i juridisk teori synes det å fremgå to grunnleggende oppfatninger av hvilke interesser styret skal ivareta. Disse oppfatningene det refereres til her er shareholder (aksjonærinteressen) og stakeholder (andre interesser). I følge shareholder-modellen er styrets hovedoppgave å ivareta aksjonærenes interesse, som ofte vil være profittmaksimering. Dette perspektivet mener at aksjonærene bør ha forrang når selskapet skal ta beslutninger. Mens stakeholder-modellen forfekter at styrets oppgave omfatter også andre interesser enn kun aksjonærinteressen, som for eksempel ansatte, kreditorer, leverandører og samfunnet. Dette perspektivet stiller krav til selskapets styre om å forbedre selskapets effektivitet ved en bedre utnyttelse av selskapets ressurser. Aarbakke m.fl. anfører at disse perspektivene ikke må overvurderes, da det ofte vil være i aksjonærenes langsiktige interesse at selskaper bruker ressurser for å tilgodese andre interesser.⁵⁴

⁵⁴ Aarbakke m.fl. (2004) s. 495.

Det kan sies at aksjelovgivningen signaliserer et shareholder-perspektiv når aksjonærene gjennom generalforsamlingen velger flertallet av styremedlemmene. Et annet eksempel er at § 6-12 om ledelsens oppgaver kun nevner selskapets formuesforvaltning. På den annen side kan man argumentere for at lovgivningen har et stakeholder-perspektiv, når den gir de ansatte representasjonsrett i selskapets styringsorganer, jf. §§ 6-3, 6-4, 6-5, jf. asl. § 6-35. Eller når det kreves at selskapet skal ha forsvarlig egenkapital, jf. §§ 3-4 jf. 3-5. I forarbeidene heter det at formålet med bestemmelsene er å verne selskapets kreditorer.⁵⁵ I relasjon til beskyttelse av kreditorer, nevnes også reglene om tilbakeføring av ulovlig utbytte, jf. asl./asal. Kapittel 8, jf. § 3-7. I henhold til de sistnevnte eksemplene er det argumenter for å anføre at lovgivningen har en stakeholder-tilnærming.

Det er holdepunkter for å mene så vel det ene som det andre perspektivet. Det kan like gjerne anføres at aksjelovgivningen verken beskrives tilstrekkelig av shareholder- eller stakeholder-perspektivet.⁵⁶ I tvilstilfeller hevder for eksempel Schans Christensen at aksjonærfellesskapets bør være avgjørende innenfor både lovgivning og avtaler selskapet er bundet av.⁵⁷

Det har lenge pågått en debatt om hvorvidt selskaper, og da særlig store selskaper, også bør ta andre hensyn i betraktning når selskapets ledelse foretar sine disposisjoner enn hensynet til det best mulige regnskapsmessige resultat for selskapet. Spørsmålet som skal drøftes i det følgende, er i hvilken grad andre interesser enn aksjonærinteressen er beskyttet av aksjelovgivningen. Vi har allerede sett på noen eksempler som indikerer at noen interesser er beskyttet i aksjelovgivningen.

Det er noe omdiskutert hva slags interesser som fremgår av aksjelovgivningen. I den forbindelse vil § 6-28 drøftes i neste avsnitt, jf. ordlyden ”andre aksjeeieres eller selskapets

⁵⁵ Jf. Ot.prp. nr. 36(1993-94) s. 67.

⁵⁶ Bråthen (2006) s. 151.

⁵⁷ Christensen (2007) s. 191.

bekostning”. Hva har lovgiver ment med uttrykkene ”selskapet” og ”aksjeeier”? Spørsmålet er om disse uttrykkene representerer hver sin interessegruppe.

4.2 Generalklausulen - § 6-28

4.2.1 Historikk

Verken aksjeloven av 1910 og 1957 innførte en generalklausul mot myndighetsmisbruk, det ble først gjort i 1976-loven. Utformingen av generalklausulen var et resultat av nordisk lovsamarbeid.

Forarbeidene til aksjeloven av 1976 foretar i stor utstrekning en sammenfallende behandling av § 5-21 og § 6-28. Av forarbeidene heter det at bestemmelsene må ”ses i sammenheng”.⁵⁸ I den videre fremstilling vil det kun nevnes § 6-28, da denne paragrafen har størst relevans i forbindelse med avhandlingens tema.

4.3 Rettighetssubjekter ”andre aksjeeieres eller selskapets bekostning”

Tidligere forbant man begrepet ”selskapsinteressen”, eller selskapets interesse som det ofte også kalles, gjerne med aksjonærinteressen. Et syn som bunner i at det er aksjonærene som er inne med aksjekapitalen og således risikoen for den. I all hovedsak ble begrepet oppfattet å bety det samme som aksjonærinteressen. Det skal derfor undersøkes om en slik oppfatning faktisk er riktig.

Som nevnt ovenfor vil styret i mange situasjoner måtte avveie motstridende hensyn når det skal vurdere hvilke tiltak som skal iverksettes. Interessesmotsetninger kan blant annet bestå mellom aksjonærer og selskapets ansatte eller selskapets kreditorer eller mellom aksjonærene og samfunnet i vid og snever forstand som går utover tiltak som selskapet har

⁵⁸ Jf. Ot.prp. nr. 19(1974-75) s. 111.

lovbestemt plikt til å gjennomføre. En interessekonflikt kan også oppstå mellom ulike aksjonærinteresser.⁵⁹ Den sistnevnte interessekonflikten er imidlertid ikke tema i fremstillingen.

I følge § 6-28 første ledd er det et forbud mot at styret, daglig leder og andre som representerer selskapet å foreta noe som gir visse aksjonærer eller andre en urimelig fordel på "andre aksjeeieres eller selskapets bekostning".

Ordlyden i § 6-28 angir to rettighetssubjekter, jf. formuleringen "andre aksjeeieres eller selskapets bekostning". Både her og andre steder i lovgivningen nevner lovgiver uttrykkene "selskapet" og "aksjonærene" som to forskjellige ting. Hvorfor har lovgiver funnet det nødvendig både å nevne aksjonærene og selskapet som subjekt i aksjelovene? Kan det være tiltenkt et formål med å bruke uttrykkene? Ettersom generalklausulen også nevner "selskapet" som rettighetssubjekt, kan det reises spørsmål om også andre interesser enn aksjonærene er beskyttet.

Med hensyn til uttrykket "aksjeeieres bekostning", er det klart hva det siktes til her. Derfor er det unødvendig å gå nærmere inn på den delen. Det som umiddelbart reiser seg som noe uklart, er hva som ligger i formuleringen "selskapets bekostning". Lovteksten gir lite å gå på her. Forarbeidene blir således utgangspunktet for den videre drøftelsen.

Når det gjelder forarbeidene til lovene av 1910 og 1957, er det ingen debatt om hvilke interesser som skal ivaretas ved styringen av et aksjeselskap. Det er imidlertid noe i proposisjonene til lovene av 1976 og 1997.

Som startskuddet på selve drøftelsen kan det refereres fra LO's høringsuttalelse i

⁵⁹ Aarbakke m.fl. (2004) s. 494.

forarbeidene til loven av 1976, der det ble diskutert om alminnelige samfunnsinteresser bør være en relevant faktor som aksjelovgivningen skal ta hensyn til, med følgende sitat:

”Man må søke å komme bort fra den foreldede forestilling at aksjeselskaper, disponeringen av disse og de beslutninger og vedtak som blir truffet i slike vedrørende bedrift og økonomiske disposisjoner, er noe som bare angår aksjonærene. Slike ting vedrører ofte vel så meget de ansatte og det lokalsamfunn bedriften ligger i.”⁶⁰

Det er verdt å merke seg at denne uttalelsen kom i en tid rett etter aksjereformen av 1972 som gjennomgikk en transformasjon i forhold til de ansattes representasjonsrett i styrende organer. Her ble de ansattes interesser styrket ved at de fikk medbestemmelsesrett i viktige saker. Ofte skyldes lovreformer som regel en tilpasning med samfunnsutviklingen eller på grunn av den alminnelige rettsoppfatningen i befolkningen har endret seg.. I den sammenheng mener LO at det hører fortiden til å basere alt på aksjonærene.

Til dette svarer departementet at selv om aksjelovgivningen i utgangspunktet regulerer rettsforholdet mellom aksjonærene innbyrdes og for kreditorene, er det imidlertid ”ikke riktig å si at bare aksjeeieres og kreditorenes interesser beskyttes”. Et eksempel som gis på at dette ikke stemmer, er ”bestemmelser som tar sikte på å ramme eller avdekke uheldige økonomiske forhold” som ikke bare beskytter ”aksjeeiere og kreditorer, men også de andre interesser som er knyttet til driften”.⁶¹ Det er slik at lignende bestemmelser også beskytter alminnelige samfunnsinteresser som er knyttet til driften. I tillegg fremhever departementet at det er av betydning at aksjeselskapene virker ”innenfor en rasjonelt fastsatt ramme”.⁶² Det anføres til en viss grad, ikke direkte av loven, men i tilknytning til elementer av loven, at også andre interesser som er knyttet til driften skal ivaretas. På den andre siden mener departementet at aksjeloven i stor grad omhandler organisatoriske spørsmål, mens

⁶⁰ Jf. Ot.prp. nr. 19(1974-75) s. 17.

⁶¹ Jf. Ot.prp. nr. 19(1974-75) s. 17-18.

⁶² Jf. Ot.prp. nr. 19(1974-75) s. 17-18.

reguleringen av selve virksomheten reguleres av offentligrettslig lovgivning. Det betyr at den virksomhet som drives av aksjeselskapene, i all hovedsak blir kontrollert eller styrt ved bestemmelser gitt i spesiallovgivningen, herunder for eksempel forurensningsloven. I den forbindelse er følgende uttalelse av betydning:

”Denne rollefordeling mellom aksjeloven, som er lov som i stor utstrekning gjelder organisatoriske spørsmål, og en nærings- og vernelovgivning som regulerer selve virksomheten, er en praktisk nødvendighet. En videre utbygging av den offentlige styring og kontroll må i første rekke finne sted ved bestemmelser i andre lover enn aksjeloven. På denne måten vil man også kunne regulere virksomhet som ikke drives av aksjeselskaper, men av samvirkelag, av ansvarlige selskaper m.v..”⁶³

Det som sies her er at aksjeloven er organisatorisk hovedsakelig av to grunner. For det første for å unngå å komplisere lovgivningen ytterligere. For det andre en tilpasning av andre selskapsformer i aksjeloven uten å måtte lage en egen lov for alle selskapsformene, for eksempel samvirkelag og ansvarlig selskap.

Det er en grunnsetning at aksjeselskapene drives forsvarlig og rasjonelt. Prinsippet er lovfestet. Dette er etter mitt syn et argument for at lovgivningen også bør beskytte alminnelige samfunnsinteresser. Prinsippet kan imidlertid også hevdes å gjelde for aksjonærene. Et annet moment vil i denne forbindelse være spørsmålet om medinnflytelse gjennom representasjon i selskapsorganer. De sentrale lovbestemmelsene finnes i § 6-4, jf. § 6-5 (styrerepresentasjon) og asal. § 6-35 til § 6-40, jf. § 6-35 (bedriftsforsamlingen).⁶⁴ Hvorfor er de ansattes interesser ivaretatt i aksjelovgivningen?

⁶³ Jf. Ot.prp. nr. 19(1974-75) s. 17-18.

⁶⁴ Lovbestemmelsene suppleres av forskrift om ansattes rett til representasjon i aksjeselskapers og allmennaksjeselskapers styre og bedriftsforsamling m.v., fastsatt ved kgl.res. 18. desember 1998 nr. 1205.

I proposisjon av 1997 ble følgende uttalelse gitt:

”Når selskapet kommer opp i en viss størrelse er forvaltningen av selskapet ikke bare et spørsmål som berører eierinteresser, men *også andre interesser som lovgivningen bør ivareta*. Det gjelder *hensynet til kreditorer og andre medkontrahenter, de ansatte og bredere samfunnsinteresser*.”⁶⁵

Med andre ord sies det her at beskyttelse av alminnelige samfunnsinteresser kommer synligere frem jo større et selskap er. Det skyldes nok selskapet er mer avhengig av et samspill av flere bidragsyttere for å lykkes. Det kreves flere faktorer for å få hjulene til å gå rundt, som for eksempel kreditorer, ansatte, leverandører, kunder og samfunnet i vid og snever forstand. Alle bidrar på sin måte i selskapet. Et krav virker imidlertid å være at selskapene må være av en viss størrelse. Sett i sammenheng med representasjonsbestemmelsene (se ovenfor), innebærer det at et selskap som har 30 eller flere ansatte, bør se hen til andre interesser på grunn av selskapets størrelse i antall ansatte og relasjoner som følger med på grunn av selskapets størrelse. En grundigere gjennomgang av de ansattes representasjon i styrende organer vil bli behandlet under punkt 6.4.

Under drøftelsen av 1970-utkastet § 62 (jf. asl./asal. § 6-28) ble følgende uttalelse gitt:

”Det er *klart* at styret og andre som opptrer på vegne av selskapet skal søke å fremme aksjeeieres interesser innenfor rammen av gjeldende lov og *under hensyntagen til de sosiale forpliktelser selskapet har som arbeidsgiver*. Ingen aksjeeier skal usaklig diskrimineres og ingen *tredjemannsinteresser* skal utilbørlig fremmes til skade for aksjeeiernes felles interesser.”⁶⁶

⁶⁵ Jf. Ot.prp. nr. 23(1996-97) s. 64. Min kursivering.

⁶⁶ Jf. Ot.prp. nr. 19(1974-75) s. 111. Min kursivering.

Forarbeider etterlater et forholdsvis klart inntrykk av at ledelsen også skal ta hensyn til andre interesser. Formuleringen ”hensyntagen til” innebærer at aksjonærinteressen skal fremmes med hensyn til de forpliktelser som hører til ved forvaltningen av et selskap, uten at det rammer aksjonærfellesskapets interesser. Formuleringen konstaterer ikke en rangering, men snarere et rammeverk for hvordan selskapet skal fremme aksjonærenes interesser.

Etter mitt syn gir forarbeidene av 1997 en mulig definisjon i hva som ligger i begrepet selskapsinteressen med disse ordene, at styret ”skal ivareta *bedriften interesser* og ivaretar forhåpentligvis igjennom det *både eieres, ansattes, kreditorenes og andre legale interessenters interesser i selskapet*”.⁶⁷ Det er også her ingen rangering som blir konstatert. Men det gis en forutsetning for å ivareta andre interesser, nemlig at aksjonærene tjener penger på deres investeringer. Et slikt resultat vil bidra til at også andre interesser som er tilknyttet selskapet blir ivaretatt. Dersom altså aksjonærenes interesser blir oppfylt, vil andre interesser utgjøre en del av selskapets interesse. Det anføres med andre ord en videre form av selskapsinteressen. Selskapet må altså ses i større sammenheng. Forvaltningen av selskapet er ikke bare et spørsmål som berører aksjonærinteressen.

Selv om tilrettelegging av alminnelige samfunnsinteresser i all hovedsak foregår ved den spesifikke lovgivningen på området, viser gjennomgangen av forarbeidene at det ikke er riktig å si at det rettslige hovedprinsipp er at selskapet kun skal fremme aksjonærenes interesser. Forarbeidene synes temmelig klart å forutsette at selskapsinteressen ikke er alene synonymt med aksjonærfellesskapets interesse. Et selskap må som nevnt ses i større perspektiv, og således er ikke selskapet identisk med aksjonærene. Det betyr at det som er i selskapets interesse ikke kun omfatter aksjonærenes interesse, men et bredere perspektiv.

I norsk rettspraksis har dette spørsmålet først og fremst meldt seg med hensyn til

⁶⁷ Jf. Ot.prp. nr. 23(1996-97) s. 71. Min kursivering.

selskapsorganenes kompetanse, særlig i forbindelse med forståelsen av selskapsangivelse. Spørsmålet om i hvilken utstrekning et selskap kan ta andre hensyn enn aksjonærene og vinningsformålet, har imidlertid også vært oppe i rettspraksis i forbindelse med gaver og kausjon. En sentral dom her er Freia-dommen (Rt. 1922 s. 272), som riktignok gjelder vedtak av generalforsamlingen. Her hadde generalforsamlingen i A/S Freia Chocolate Fabrik anvendt kr. 250 000 for å opprette et fond til medisinsk forskning. Mindretallet som hadde stemt imot gikk til ugyldighetssøksmål, men gaven ble ansett lovlig. Formålet med gaven var at forskningen skulle avdekke ernærings- og nytelsesmidlenes betydning for folkehelsen og å støtte undersøkelser som tar sikte på å motarbeide sykdommer eller bedre nasjonens sunnhetstilstand. Her fremheves det at vinningsformålet ikke kan isolere seg fra lokalsamfunnet det virker i. Generalforsamlingen må ”paa fornuftig maate” godta å ivareta samfunnshensyn, med mindre noe annet er avtalt. Det ble tillagt betydning at gaven i det lange løp ville fremme selskapets interesser, selv om det ”heller ikke kan være avskåret fra å anvende penge av selskapets overskud som gave til almene formaal, uten avgjørende hensyn til om forføiningen kan paaregnes at ville gi selskapet igjen valuta”. Dette innebærer at selv om selskapets formål er å drive økonomisk virksomhet i aksjonærenes interesse, har ikke aksjonærene ”ret til at forstaa dette saaledes, at selskapet for øvrig skal isolere sig fra det samfund til kun at gjøre, hvad det rettslig er nødt til, naar selskapets økonomi er bedst tjent dermed”.⁶⁸ Det som blir sagt her er at selskapet ikke bare skal foreta seg hva som er hjemlet i lov, men strekke seg ytterligere. Høyesterett uttaler at en unnlattelse i en slik situasjon vil være i strid med alminnelig samfunnsoppfatning som går ut på å yte bidrag til allmenne formål.

Dommen viser at selskapsinteressen omfatter noe mer enn bare ivaretakelsen av aksjonærinteressen. Her ble altså en donasjon til en veldedig institusjon opprettholdt med den begrunnelse at den ville skape goodwill for selskapet og som i sin tur ville være til fordel for aksjonærene i det lange løp. Det kan for så vidt sies å ligge innenfor en definisjon av selskapsinteressen. Det betyr at kravet om å skape profitt går lenger enn til kun å gjelde

⁶⁸ Rt. 1922.272 s. 274.

den umiddelbare profitten. Avkastningen må vurderes i et lengre tidsperspektiv. En disposisjon som bidrar til at selskapet taper penger, er ikke i strid med vinningsformålet hvis det er et ledd i en langsiktig plan som er egnet til å ”gi selskapet igjen valuta”.⁶⁹ Det uttales at ”gaven synes at være en eleveret og vidtskynt handling, ogsaa fra selskapets interessesyndspunkt betragtet”.⁷⁰ Reklameverdien på lang sikt kan gjøre at slike disposisjoner imidlertid samsvarer med vinningsformålet. Det avgjørende her vil altså være om den strategien det legges opp til, på langsikt er best egnet til å tjene aksjonærfellesskapets interesser.

De synspunkter Freia-dommen forfekter har i all hovedsak kommet direkte eller indirekte til anvendelse i senere avgjørelser, som blant annet Rt. 1927 s. 588, Rt. 1929 s. 857, Rt. 1931 s. 160 og Rt. 1936 s. 950. Det skal imidlertid gjengis fra Rt. 1927 s. 588 og Rt. 1929 s. 857 som eksempler som gjelder styrets kompetanse. Som utgangspunkt har ikke styret i et selskap rett til å gå utenfor selskapets formål og hva som hører til driften av selskapets forretning, men i Rt. 1927 s. 588 ble styret og representantskapet i Vestlandske Forsikringsaktieselskap antatt å ha kompetanse til å yte Stavanger Privatbank støtte ved å stille garanti på kr. 50 000 som sikkerhet for bankens innskytere, selv om støtten ”ikke direkte gaar ind under selskapets formaal”.⁷¹ Det heter at et styre i forhold til omstendighetene har kompetanse til å treffe disposisjoner som indirekte er nødvendige eller hensiktsmessige til fremme av selskapets formål. Hvor langt styrets kompetanse skal gå, må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Her gjaldt det å yte to av byens forretningsbanker hjelp ”for at undgaa en for byen ødelæggende katastrofe”. Høyesterett fant det klart at ”Vestlandske for sin egen virksomhets skyld hadde en umiddelbar og sterk interesse av, at forretningslivet i den by, hvor selskapet hadde sit virke, kunde undgaa den rystelse, som et bankkrak vilde føre med sig”. I tillegg ville ”en avvisende holdning fra Vestlandskes side overfor den appell...kunde ha direkte skadelige følger for selskapets omdømme og renommé”. Det var derfor ”som forholdene laa an, rimelig og naturlig, at styret fandt det

⁶⁹ Rt. 1922.272 s. 274.

⁷⁰ Rt. 1922.272 s. 274.

⁷¹ Rt. 1927.588 s. 588.

nødvendig, at ogsaa Vestlandske ydet sin støtte sammen med forretningsstad for øvrig”. I dommen fremgår det at ”ekstraordinære eller særlige forhold” kan gi en slik utvidet kompetanse for styret.⁷² Høyesterett mener klart at slike samfunnsmessige hensyn etter ”forholdenes natur” ligger innenfor selskapets formål.⁷³ I den foreliggende sak ble garantistiftelsen til støtte for Stavanger Privatbank begrunnet i allmenne hensyn og var foranlediget av ønske å forhindre at selskapet gikk konkurs, noe som ville være ødeleggende for forretningslivet i byen. Og en slik disposisjon vil dermed bevare og forbedre selskapets ”omdømme og renommé”.⁷⁴ Dommen åpner altså opp for å støtte selskaper som opplever økonomiske problemer for å bevare forretningslivet i lokalmiljøet ble bevart og samtidig forbedret sitt rykte. Dommen henviser for øvrig til Rt. 1922 s. 272.

Om styrets kompetanse etter asl. 1910 § 46 ble også vurdert i Rt. 1929 s. 857, som henviser til ovennevnte dom. I forbindelse med refinansiering av British American Nickel Corporation, tegnet styret i Sødenfjeldske Assuranceselskap kontragaranti for USD 10 000. I spørsmålet om styret var ansett for å ha overskredet sin kompetanse ved å binde selskapet utenfor vanlige forretningsområde, uttaler Høyesterett at det ”maa bedømmes konkret, saaledes at fullmakten under ekstraordinære forhold kan komme til at omfatte disposisjoner, som under normale forhold vilde falle utenfor”.⁷⁵ Forsikringsselskapet deltok i støtteaksjon av et utenlandsk gruveselskap som befant seg i en økonomisk krise. Formålet med tegningen, var her også, å unngå konkurs som for byen ”bety intet annet enn en katastrofe”.⁷⁶ Garantien ble ansett bindende under henvisning til argumentasjonen i Rt. 1927 s. 588. Dommene er i stor utstrekning i overensstemmelse med hva Corporate Social Responsibility står for.⁷⁷ En nærmere drøftelse av begrepet kommer under punkt 5.3.

Et eksempel på der styret handlet utenfor sin fullmakt etter asl. 1910 § 46, er Rt. 1932 s.

⁷² Rt. 1927.588 s. 589.

⁷³ Rt. 1927.588 s. 590.

⁷⁴ Rt. 1927.588 s. 589.

⁷⁵ Rt.1929.857 s. 859.

⁷⁶ Rt. 1929.857 s. 858.

⁷⁷ Se punkt 5.

739. I forbindelse med fusjon av to aksjeselskaper, hvor også styremedlemmenes personlige firma senere skulle inngå, stilte styret selvskyldnerkausjon på vegne av selskapet for det personlige firmas gjeld til en bank. Hvorvidt styret handlet innenfor sin fullmakt etter asl. 1910 § 46 ”maa til en viss grad være gjenstand for en konkret bedømmelse”, blant annet om disposisjonen ”staar i nogen rimelig forbindelse med selskapets virksomhet og interesser, og om dens omfang og rekkevidde staar i forhold til disse interesser”.⁷⁸ I følge dommen har det i det vesentlige ikke vært Skedsmos interesser som har vært bestemmende for garantiens inngåelser, men hovedsakelig styremedlemmers egeninteresse som innehavere og stille interessenter i Rydtun & Co. Det er illegitimt.

De ovennevnte dommene viser at selv om en disposisjon synes å ligge utenfor styrets kompetanse, kan det spesifikke situasjonsbildet utvide styrets kompetanse for å håndtere en ekstraordinær situasjon, med mindre disposisjonen ikke står i forhold til selskapets virksomhet og interesser. Dommene gir videre uttrykk for at det kan være en samfunnsmessig plikt eller at styret i hvertfall har kompetanse til å delta i redningen av ”hjørnesteinsbedriftene”, for en unnlatelse vil gi ringvirkninger som vil ramme lokalmiljøet hardt.

En dom av nyere årgang som nevner interessen til selskapet som noe annet enn aksjonærinteressen, kan nevnes Rt. 2000 s. 2033 som med tilslutning gjengir følgende sitat fra lagmannsrett:

”Selv om de som da sto bak selskapet, også hadde en interesse i hva de kunne få for sine aksjer, er det fullt legitimt at man prøver å vareta interessene til selskapet som sådant i å overleve og fortsette som juridisk person, helst under så gode forhold som mulig.”⁷⁹

⁷⁸ Rt. 1932.739 s.740.

⁷⁹ Jf. Rt. 2000.2033 s. 2039.

Saken gjaldt krav på honorar for finansiell rådgivning til et aksjeselskap som endte med at selskapets aksjer ble solgt til en ny eier. Utbyttreglene i aksjeloven av 1976 §§ 12-4 flg. kom ikke til anvendelse på kravet, da det var varetakelsen av de langsiktige selskapsinteressene som var det klart dominerende. De gamle aksjonærene fikk en god pris for sine aksjer. ”Men samtidig ble selskapet reddet [...] til glede for kreditorene og de ansatte”.⁸⁰

Siden dansk rett i stor utstrekning blant annet har de samme rettstradisjoner på selskapsrettens område, vil det i det følgende gis noen eksempler fra dansk rett der domstolen har anerkjent andre interesser enn bare aksjonærinteressene. I UfR 1991.180 H (Ringkjøbing Bank) motsatte banken seg en overtagelse ut fra et ønske om å bevare banken som et lokalt pengeinstitutt med mange små aksjonærer. Den foretok en delvis rettet emisjon med fravikelse av de bestående aksjonærers fortegningsrett gjennom en vedtektsbestemmelse om 3 måneders noteringsfrist. Høyesterett fant at hensynet til å bevare bankens lokale tilknytning var et lojalt og legitimt hensyn å ta.

Et annet belysende eksempel som kan nevnes her er U 1991 B s. 258 (Louis Poulsen-saken). Her saksøkte ledelsen en gruppe A-aksjonærer for å ha brutt en aksjonæravtale overfor andre A-aksjonærer. A-aksjonærene mente at ledelsen ikke har søksmålsrett, ettersom de har en lojalitetsplikt overfor aksjonærene. Ledelsen fikk medhold. Det uttales at ”avgjørelsen måtte treffes ut fra bredere selskabelige overvejelser om forholdet mellom på den ene side aksjonærene og på den annen side selskabets ”interessenter””. De saksøkte anførte blant annet at de er berettiget til å ivareta egne ”egoistiske” interesser, selv om de ikke stemmer overens med selskapets. Til dette uttales det at selskapsretten i nyere tid ”har supplert den kontraktrettlige grundholdning med et styrket offentligrettlig islæt”. Det er ”andre selskabsinteressenter end aksjonærene: selskabskreditorene, arbeidstagere, forbrugere og samfundet”. Det eksisterer ”en forholdsvis vidtgående lojalitetsplikt, ikke blot for selskabets ledelse, men også for aksjonærene eller andre, der retligt eller faktisk

⁸⁰ Jf. Rt. 2000.2033 s. 2039.

har den afgørende indflydelse i selskabet”.

Dommen gir uttrykk for en vid lojalitetsplikt i den forstand at aksjonærer risikerer å tape en sak mot ledelsen, hvis ledelsen kan argumentere for å ha handlet i ansattes, forbrukernes eller kreditorenes interesse. I tillegg viser dommen at det er vanskeligere for aksjonærer å saksøke en ledelse når ledelsen påberoper seg å ha handlet i selskapets interesse.

I den norske Corporate Governance-anbefaling fremgår det at ”gode relasjoner til samfunnet og de interessenter som berøres av virksomheten, er også av betydning for selskapene, og det enkelte selskap bør derfor også vurdere egne retningslinjer som ivaretar slike hensyn”.⁸¹

Ved hjelp av forarbeider og rettspraksis, har det kommet frem holdepunkter som tyder på at skillet mellom ”andre aksjeeieres eller selskapets bekostning” er gjort med hensikt, nemlig for å skille aksjonærene fra andre interesser, og ikke bare majoritetsaksjonærene fra minoritetsaksjonærene. Det er klart at selskapsinteressen fremheves som et selvstendig element.

I juridisk teori er det imidlertid delte meninger om andre interesser beskyttes av generalklausulen i § 6-28. Det kan i første omgang refereres til et kontroversielt syn representert av Truyen. I sin doktoravhandling ”Aksjonærenes myndighetsmisbruk” understreker han at uttrykket selskapet i generalklausulen (§§ 5-21 og 6-28) ikke skal forstås som selvstendig rettighetssubjekt. Denne påstanden følger etter hans mening forutsetningsvis av forarbeidene⁸² og etter en formålsorientert tolkning. Han mener videre at dersom generalklausulens § 6-28 skal ivareta alminnelige samfunnsinteresser, ville saklighetsvilkåret i urimelighetsvurderingen få ”et tilnærmet ubegrenset

⁸¹ Se www.nues.no, Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse av 21. oktober, Innledning s. 6.

⁸² Se Innst. 1970 s. 137-138.

argumentasjonstilfang”.⁸³ Altså at selskapet og alminnelige samfunnsinteresser prinsipielt sett er to forskjellige ting. Han fremhever derimot at dette ikke gjelder beslutninger som er egnet til å fremme allmennytelige eller liknende formål etter § 8-6 og Rt. 1922 s. 272. I samme retning argumenterer Augdahl, men han mener i tillegg at Freia-dommen går ”betenkelig langt”.⁸⁴

På bakgrunn av kreditorenes rettsstilling, de ansattes medbestemmelsesrett, de klare uttalelsene i forarbeider og rettspraksis, er det ikke lett å se grunnlaget for Truyens argumentasjon. Som et uttrykk for det motsatte syn kan nevnes Werlauff som anfører at generalklausulens formulering gjelder mer enn bare aksjonærene. Werlauff hevder at aksjonærene ikke kan ”være det eksklusive-subjekt fremgår allerede af fyldestgørelsesrækkefølgen i tilfælde af selskabets opløsning, hvor selskabsdeltagerne [...] kommer bagest”.⁸⁵ Mens Schans Christensen ligger et sted mellom Truyen og Werlauff, som erkjenner at selskapsinteressen kan avvike fra aksjonærenes, men konkluderer at selskapsinteressen bør svare til aksjonærfellesskapets langsiktige profittmaksimering av den investerte kapitalen.⁸⁶ Andenæs på sin side anfører at selv om § 6-28 første ledd viser at ledelsen først og fremst skal fremme selskapsinteressen, er ledelsen ”berettiget til ivareta andre interesser, herunder hensynet til aksjonærene, ansatte eller allmennheten”.⁸⁷ Han skiller klart mellom selskapets interesse og aksjonærenes interesser. Samme posisjon reflekteres av Aarbakke m.fl.⁸⁸ Smith hevder at siden selskapet nevnes ved siden av de øvrige aksjonærer, må dette antakelig forstås slik at ledelsen også plikter å ta hensyn til andre interesser knyttet til selskapet, i første rekke ansatte og kreditorer. Hun sier videre at hvis et vedtak ”er i strid med f. eks. kreditorenes eller arbeidstakernes interesser, kan samtykke fra aksjonærene ikke redde det”.⁸⁹

⁸³ Truyen (2004) s. 312-313.

⁸⁴ Augdahl (1959) s. 103 note 1.

⁸⁵ Werlauff (1991) s. 70.

⁸⁶ Schans Christensen (1992) s. 42.

⁸⁷ Andenæs (2006) s. 357.

⁸⁸ Aarbakke (2004) s. 430.

⁸⁹ Smith (1988) s. 216.

Det er klart etter min mening at det syn som forfektes av blant annet Andenæs og Aarbakke m.fl. må være gjeldende rett. Styrende organer i aksjeselskaper har rettslig adgang til å ta hensyn til alminnelige samfunnsinteresser, selv om dette fører til andre resultater enn om de kun la vinningsformålet til grunn.

Spørsmålet om styrets ansvar ble også drøftet på det nordiske juristmøte i Stockholm i 1981:

” Den tid är definitivt förbi då associationerna – jag tänker på aktiebolagen – enbart eller åtminstone huvudsakligen uppfattas som vinstinstrument för delägerna. I dagens samhällen måste man – också när det gäller ekonomisk verksamhet i privat regi – beakta en mångfold olika intressen inte minst de anställdas och samhällets. Dette åteverkar också på bedömningen av styrelsesledamöternas ansvar”.⁹⁰

Taxell mener at styrende organer har rettslig adgang til å ta hensyn til alminnelige samfunnsinteresser uavhengig av at dette fører til andre resultater enn ren profittmaksimering. Styret skal sørge for at selskapet ivaretar andre interesser samt egne interesser. Det innebærer at styret har et overordnet ansvar for selskapet som helhet, og at ansvaret bør forvaltes i forhold til alle interessegrupper.

Aksjelovene bygger på hovedregelen om at selskapet skal drive virksomhet som genererer økonomisk overskudd, jf. §§ 2-2 annet ledd og 5-20 nr. 5. Virkeligheten i et selskap er at det ikke bare er aksjonærene som har lønnsomhet som et overordnet mål. Det er en kjensgjerning at også andre interessegrupper som er tilknyttet selskapet, har lønnsomhet som siktemål. Disse ulike interessegrupper med en viss tilknytning i selskapet bidrar på hver sin måte. Blant annet bidrar ledere med strategi og organisering, kreditorer bidrar i

⁹⁰ Taxell (Förhandlingarna vid Det 29. Nordiska juristmötet) Del I s. 387.

form av lån, ansatte gir kompetanse og tid, leverandører i form av varer og tjenester og myndigheter bidrar med infrastruktur. Alle de ovennevnte bidragsyterne mottar en eller annen form for godtgjørelse for sitt bidrag. At de mottar kompensasjon for sine bidrag, innebærer etter mitt syn ikke en slags erkjennelse eller aksept for aksjonærinteressen i selskapet, snarere tvert imot. Det er en erkjennelse at de ulike interessegrupper utgjør en viktig del av selskapet for dets overlevelse. De bidrar til kapital og vekst. Det er utvilsomt en høy gjensidig avhengighet mellom selskapet og dens interessegrupper. De ulike interessers makt og innflytelse varierer naturligvis fra situasjon til situasjon.

4.4 Erstatningsansvar

Styremedlemmene kan pådra seg både erstatnings- og strafferettslig ansvar.⁹¹

Styremedlemmene har ved å påta seg styrevervet, også påtatt seg visse oppgaver og plikter. Det er et alminnelig erstatningsrettslig prinsipp at et eventuelt erstatningsansvar forutsetter et ansvarsgrunnlag. Erstatningsansvaret fremgår av aksjelovens kapittel 17. Selskapet (og aksjonær og andre) kan kreve at ”styremedlemmer [...] erstatter tap som de forsettlig eller uaktsomt har voldt det under utførelsen av sin oppgave”, jf. § 17-1.

I norsk rett må tre grunnleggende vilkår være oppfylt for å bli erstatningsansvarlig. For det første må det foreligge et ansvarsgrunnlag. Deretter må skadelidte være påført et økonomisk tap. Til slutt må det foreligge adekvat årsakssammenheng mellom den skadevoldende handling og tapet.

Etter § 17-1 legges ansvaret på enkelte styremedlem. Ansvarsregelen gjelder når styremedlemmet har voldt selskapet tap under ”utførelsen av sin oppgave”. Ansvaret er personlig, det vil si at det er hvert enkelt styremedlem som saksøkes, og ikke styret som kollektiv.

⁹¹ I fremstillingen vil det kun redegjøres for erstatningsansvaret.

For å tilkjennes erstatning må den ansvarsbetingende handlingen knytte seg til utøvelsen av vervet som styremedlem. Det innebærer at § 17-1 ikke gjelder de skader vedkommende volder som privatperson.

Hvis ledelsen har opptrådt i strid med sine plikter overfor selskapet, vil det foreligge et ansvarsgrunnlag. Det kan være at vedkommende har gått ut over selskapets virksomhetsområde eller sin myndighet i selskapet eller opptrådt i strid med sin lojalitetsplikt, og dermed pådratt selskapet omkostninger eller tap. Pliktbruddet må være ”forsettlig og uaktsomt”. En forsettlig handling foreligger når styremedlemmet med viten og vilje disponerer til skade for selskapet. En uaktsom handling er hvis det er noe å bereide vedkommende.

Aktsomhetskravet skjerpes på det området hvor aksjelovgivningen uttrykkelig presiserer styrets plikter og ansvar. Dette gjelder for eksempel § 6-12 og § 6-13 som gjelder styrets- og kontrollfunksjoner. Av betydning er også § 3-4 om krav til forsvarlig egenkapital og § 3-5 om handleplikt ved tap av egenkapital. Det er styret som må overvåke at egenkapitalen er forsvarlig.

Gjennom ansvarsregler er ledelsen i selskapet motivert til å drive selskapet uten at det utsettes for en uakseptabel risiko for tap. Styret er på den annen side som utgangspunkt berettiget til å ta risiko når det gjelder driften av selskapet. Det er en nødvendig forutsetning for å nå dets overordnede mål. Hvis tap da oppstår vil dette være en direkte konsekvens av det overordnede målet. Handlinger, unnlatelser eller andre forhold som for eksempel skjer i et styremedlems, og ikke i selskapets interesse, er som regel ansvarsbetingende. Det skal derimot vesentlig mer til for at ansvar inntreffer ved forretningsmessige feilvurderinger.⁹²

⁹² Bråthen (2009) s. 161.

Spørsmålet om styrets ansvar ble også drøftet på det nordiske juristmøte i Stockholm i 1981:

”En bestyrelse, der også leder virksomheden udfra andre motiver end udbyttmaksimering, bør være ansvarsfri når det viser sig, at deres velmenende politikk ikke førte til et godt resultat, men til ulykke for virksomheden”.⁹³

Det som sies her er at styret kan foreta forholdsvis mye uten å måtte stå til ansvar for selskapspolitikken det fremmer, så fremt det ikke er i strid med selskapets interesse. Det betyr å ivareta de ansatte, kreditorene, samfunnet og andre med direkte tilknytning til selskapet.

Kan et selskap kreve erstatning for det tap selskapet lider ved at den tapsbringende virksomhet fortsettes etter at selskapet er blitt insolvent? Styret er som utgangspunkt berettiget til å ta risiko når det gjelder driften av selskapet. Styret må imidlertid sørge for å opptre ansvarlig innenfor de rammevilkår selskapet opererer i. Et spørsmål her er hvorvidt fortsatt drift i et selskap som ikke lenger kan innfri sine forpliktelser kan være uaktsomt og føre til erstatningsansvar. Dette spørsmålet ble reist i relasjon til nedlegging av treforedlingsbedriften Union i 2005. I forarbeidene uttaler departementet at det vil ”normalt ikke utløse erstatningsansvar dersom et styremedlem m.v. i et aksjeselskap eller allmennaksjeselskap treffer (eller medvirker til) beslutninger som tar sikte på å opprettholde driften og arbeidsplassene, selv om en eventuell nedleggelse og oppløsning ville ha gitt aksjonærene en større gevinst”. Det uttales videre at saken stiller seg annerledes hvis styrevedtaket ”opprettholdes for kreditorenes regning”.⁹⁴ Justiskomiteen legger til at ”Dette er å ta samfunnsansvar og skal ikke utløse erstatningsansvar. Det vert

⁹³ Gomard (Förhandlingarna vid Det 29. Nordiska juristmötet) Del I s. 367.

⁹⁴ Jf. Ot.prp. nr. 55(2005-06) s. 114.

et anna sak dersom ein opprettheld verksemda for kreditors rekning”.⁹⁵

Spørsmålet er om uttalelsene i etterarbeider er ”ment som et innspill i tolkingsaken [...] for å sette spor etter seg i praktisk rettsutøvelse” eller om uttalelsene bare var ment ”for å være bidrag til den politiske debatten”. Å legge ned en stor hjørnesteinsbedrift like før stortingsvalg, vil noen hevde å være grunnen til uttalelsene. Etter min mening, i henhold til forarbeidssitatene tidligere i fremstillingen, må uttalelsen tas på ordet.

5 CORPORATE GOVERNANCE OG CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

5.1 Hva er Corporate Governance?

Corporate Governance oversettes ofte med eierstyring og selskapsledelse på norsk. Begrepet er ikke et klart og entydig begrep.⁹⁶ Den gjeldende Corporate Governance-debatten har ikke et nøyaktig starttidspunkt, men den ble vesentlig mer intens i begynnelsen av 1990-tallet.⁹⁷ Begrepet knyttes ofte opp i diskusjoner rundt ledelsen i AS og ASA. Det er imidlertid selskaper med større aksjonærkrets, som ofte børsnoterte selskaper, denne debatten primært handler om.

Spørsmålet om hvilke interesser styrets forvaltning av selskapet skal ivareta er også et sentralt spørsmål i Corporate Governance-sammenheng.

⁹⁵ Jf. Innst.O. nr. 12(2005-06) s. 19.

⁹⁶ Neville (2000) s. 73.

⁹⁷ Sundby (2003) s. 432.

Den norske Corporate Governance-anbefalingen gir ingen definisjon på hva god eierstyring og selskapsledelse bør være, men det uttales imidlertid noe om formålet med anbefalingen:

”God eierstyring og selskapsledelse vil styrke tilliten til selskapene og bidra til størst mulig verdiskapning over tid, *til det beste for aksjeeiere, ansatte og andre interessenter*”.⁹⁸

Ordlyden viser en helhetlig forståelse av selskapet med flere interesser enn bare aksjonærinteressen. For å oppnå best mulig verdiskapning bør det være et samspill mellom berørte eller involverte parter til det beste for selskapet.

En definisjon gis derimot i den danske Nørby-rapporten:

”De mål, et selskabs styres efter, og de overordnede principper og strukturer, der regulerer spillet mellom ledelsesorganerne i selskabet, ejerne samt andre, der direkte berøres af selskabets dispositioner (her kollektivt benævnt selskabets ”interessenter”). Interessenter omfatter bl.a. medarbejdere, kreditorer, leverandører, kunder og lokalsamfund”.⁹⁹

Det gis klart uttrykk for at både aksjonærene og andre interesser som knyttes direkte til selskapet inngår i selskapsinteressen. Den danske anbefalingen har en stakeholder-profil. Helheten i den norske anbefalingen taler for en tilsvarende tilnærming.

Prinsippene som er utarbeidet har selskapsrettslige sider ettersom aksjelovene danner det rettslige grunnlaget for og setter et rammeverk for gjennomføringen av prinsippene. I denne forbindelse er kapittel 6 om selskapets ledelse i aksjelovgivningen av sentral betydning

⁹⁸ Jf. Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse av 2009, Innledningen s. 6.

⁹⁹ Jf. Nørby-udvalgets rapport om Corporate Governance i Danmark: anbefalinger for god selskapsledelse i Danmark. Forord s. 11.

siden det regulerer forhold som også er sentralt i Corporate Governance.¹⁰⁰

Debatten omhandler et bredt spekter som ”angår alle forhold, som påvirker den måte, hvorpå selskabet bliver ledet, og at dens mål er at udforme regler der fremmer en økonomisk effektiv ledelse”.¹⁰¹ Corporate Governance omhandler først og fremst styringsmekanismene i et selskap, altså forholdet mellom selskapsledelsen og aksjonærene. God selskapsledelse forutsetter at det er en åpen kommunikasjon mellom styret og daglig leder, slik at styret mottar relevant informasjon gjennom et rapporteringssystem. I tillegg forutsettes det at styret foretar jevnlig internkontroll- og risikoevalueringer av virksomheten. God selskapsledelse er derfor et ansvarlig og harmonisk samspill mellom disse sett fra et langsiktig og verdiskapende perspektiv.

5.2 Norsk selskapsledelse

I mange land har Corporate Governance-debatten ført til utarbeidelse av egne anbefalinger for god selskapsledelse. De nordiske landene fikk alle egne Corporate Governance-anbefalinger i 2004. Norsk Utvalg for Eierstyring og Selskapsledelse (NUES) har nedtegnet prinsipper for god selskapsledelse.

Anbefalingen retter seg bare mot børsnoterte selskaper. I innledningen til den norske Corporate Governance-anbefalingen heter det at den kan også være anvendelig på ”ikke-børsnoterte selskaper med spredt eierskap, og hvor aksjene er gjenstand for regelmessig omsetning”.¹⁰² Når selskapet imidlertid ikke er børsnotert, skjer det ingen overvåkning av ledelsen utenfra. Det betyr at kontrollen med ledelsen skal foretas av aksjonærene.¹⁰³

¹⁰⁰ Aarbakke (2004) s. 318.

¹⁰¹ Andersen (2008) s. 39.

¹⁰² Jf. Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse. 2009. Innledning s. 6.

¹⁰³ Neville (2000) s. 84.

Som utgangspunkt er den norske Corporate Governance-anbefalingen ikke rettslig bindende, men anbefalingene bygger imidlertid på et prinsipp om ”følg eller forklar” – prinsippet (”comply or explain”). Anbefalingen har fått en semi-offisiell status i Oslo Børs. Dette innebærer at selskapene må redegjøre for hvordan de har innrettet seg i forhold til anbefalingens enkelte punkter, og eventuelt forklare hvorfor og hvordan selskapet har innrettet seg på en annen måte. Selskaper notert på Oslo Børs og Oslo Axess skal i årsrapporten gi en redegjørelse for selskapets eierstyring og selskapsledelse. Dersom anbefalingen ikke er fulgt, skal det forklares, jf. ”Løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper” punkt 7. Disse er imidlertid gitt med hjemmel i børsforskriften.

God selskapsledelse forutsetter gjennomsiktighet mellom styret og aksjonær ved en samlet redegjørelse for selskapets eierstyring og selskapsledelse gjennom årsrapportering, jf. anbefalingens punkt 1. Bestemmelsen er som nevnt semi-offisiell ettersom Oslo Børs krever slik rapportering fra alle noterte selskaper. Det er styrets plikt å sørge for at årsrapporten foreligger. Formålet med ”følg- eller forklar” – prinsippet er å skape gjennomsiktighet og gi investorene informasjon om selskapet, jf. oblf. punkt 7.¹⁰⁴ Tanken er at anbefalingene ikke bør legge opp til for streng regulering. Likevel på den måten at aksjemarkedet samt selskapets kreditorer og medkontrahenter skal kunne reagere på uakseptabel holdning som angår eierstyring og selskapsledelse.¹⁰⁵ Manglende eller mangelfull redegjørelse etter oblf. punkt 7 vil være en overtredelse, som igjen vil kunne medføre ulike sanksjoner fra Oslo Børs side som blant annet at selskapet blir strøket fra Oslo Børs, midlertidig strykning og overtredelsesgebyr (jf. oblf. punkt 15).

Problemstillingene vil ofte gjøre seg gjeldende for selskaper med mange aksjonærer (ASA) enn små selskaper med få aksjonærer eller bare én aksjonær (AS). Siden anbefalingen inneholder bestemmelser med semi-offisiell status, vil den ha betydning med hensyn til å konstatere og supplere aksjelovgivningen for de børsnoterte selskapene. De ikke-

¹⁰⁴ Se Oslo Børs løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper av 16. april 2007.

¹⁰⁵ Bråthen (2008) s. 59.

børsnoterte selskapene har forpliktelser i henhold til ”Løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper” i punkt 7. Som nevnt skal selskaper gi en bekreftelse i årsrapporten på etterlevelse av Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse, eller en forklaring på avvik.

5.3 Selskapets samfunnsansvar

Corporate Social Responsibility (heretter CSR) sikter til at spesielt større aksjeselskaper må ha et ansvar overfor både aksjonærene i selskapet og alminnelige samfunnsinteresser.¹⁰⁶

Begrepet kan oversettes med selskapers samfunnsansvar. Det går ut på at særlig større selskaper må ha et ansvar som ikke bare gjelder overfor aksjonærene, men også bredere samfunnsinteresser. Det innebærer ikke bare disposisjoner som tilfredsstiller lovens minimumskrav, men også et ansvar utover det som er hjemlet i lov. Sagt med andre ord trenger ikke aksjeselskaper å legge prinsippet om profittmaksimering til grunn i enhver sammenheng, selv om selskapets interesse antas i første rekke å være størst mulig økonomisk fortjeneste.¹⁰⁷

I dag opplever mange selskaper at omgivelsene stiller høye krav til hvordan selskapet ivaretar sitt ansvar. Her spiller selskapets omdømme en stadig viktigere rolle i en tid i rask utvikling. Det er økende bevissthet om selskapets samfunnsansvar. Selskaper virker ikke bare i et marked, men også i en kultur, et lokalsamfunn og samfunnet for øvrig.¹⁰⁸ Derfor vil noen store, multinasjonale selskaper yte bidrag av veldedig, sosial og kulturell karakter med forutsetning av at ytelsen på kortere eller lengre sikt vil medføre en fordel eller nytte for selskapet. Et eksempel her er StatoilHydro som har en samfunnsprofil.¹⁰⁹ Slike disposisjoner vil gagne selskapet ved at det skapes en goodwill og et image som har en betydelig reklameverdi.¹¹⁰ Med andre ord kan det være lønnsomt for selskaper som velger å

¹⁰⁶ Smith (1988) s. 46.

¹⁰⁷ Smith (1988) s. 49.

¹⁰⁸ Sjøfjell (2009) s. 97.

¹⁰⁹ Se www.statoil.com under fanen ”Miljø og samfunn”.

¹¹⁰ Dübeck (1989) s. 328.

gjennomføre CSR-strategi i lokalmiljøet: selskapene høster av samfunnet de virker i. Tankegangen i høyesterettsavgjørelsene som er gjengitt tidligere i fremstillingen gjenspeiles i CSR-konseptet.

CSR-filosofien går ut på at de økonomiske resultatene som skapes i selskapet ikke alene er tilstrekkelige, et selskap må i tillegg ta hensyn til de sosiale, sosioøkonomiske og miljømessige delen det er å drive selskap.

Selv om selskaper i utgangspunktet ikke må ta ansvar utover det selskapet er rettslig forpliktet til, går Corporate Social Responsibility ut på nettopp å gjøre dette. Det innebærer at selv om styret skal søke å fremme selskapets og aksjonærfellesskapets interesser i at selskapskapitalen øker og at aksjonærene får avkastning på deres investering i selskapet, har selskapet i en viss utstrekning et ansvar utover det som er hjemlet. I henhold til for eksempel Rt. 1922 s. 272 ble en donasjon til en veldedig institusjon opprettholdt med den begrunnelse at den ville skape goodwill for selskapet og dermed i det lange løp også være til fordel for aksjonærene.

6 HVILKE INTERESSER INNGÅR I SELSKAPSINTERESSEN?

I det følgende skal det redegjøres nærmere omkring interessegruppene selskapet, aksjonærer, kreditorer, ansatte og samfunnet i vid og snever forstand under hvert sitt underkapittel.

6.1 Selskapet

Et selskap må antas å ha økonomisk formål dersom det i det hele tatt driver næringsvirksomhet, jf. § 1-1 tredje ledd nr. 2 jf. § 2-2 annet ledd. Dersom selskapet ikke har som formål å oppnå overskudd for aksjonærene, skal det angis i vedtektene hvordan overskuddet skal anvendes.¹¹¹

Selskapet som sådan er en del av selskapets interesse. Formålet med selskapet og selskapets interesse er tett sammenvevd, ettersom selskapets interesser danner retningslinjer for å oppnå selskapets formål.¹¹²

I Rt. 2000 s. 2033, som er gjengitt under punkt 4.1.2, uttales det at ”selv om de som da sto bak selskapet, også hadde en interesse i hva de kunne få for sine aksjer, er det *fullt legitimt at man prøver å ivareta interessene til selskapet som sådant i å overleve og fortsette som juridisk person, helst under så gode forhold som mulig*”.¹¹³ Dommen stadfester at selskapet i seg selv også er interesse som bør tas hensyn til. Disse interessene kan være å unngå konkurs eller en interesse i å beholde sitt omdømme og renommé.

¹¹¹ Aarbakke m.fl. (2004) s. 114.

¹¹² Sjøfjell (2009) s. 104.

¹¹³ Rt. 2000.2033 s. 2039.

6.2 Aksjonærene

Den enkelte aksjonær har etter lovgivningen ingen rolle i forvaltningen av selskapet, men kan eventuelt utøve sin innflytelse gjennom generalforsamlingen. Det følger av § 5-1 første ledd at aksjonærene gjennom generalforsamlingen utøver den øverste myndighet i selskapet. De kan treffe beslutninger innenfor rammen av generalforsamlingen. Det er kun her de har innflytelse. De kan for eksempel ikke gripe inn i selskapets drift, slutte avtaler m.v. Den enkelte aksjonær har imidlertid for eksempel rett til å anlegge ugyldighetssøksmål.¹¹⁴

Det er klart at aksjonærene spiller en sentral rolle i et selskap. For aksjonærene er det viktig at selskapet forvaltes slik at den investerte kapital øker og gir avkastning. Det innebærer at aksjonærenes mål er at selskapets forretningsmessige disposisjoner styres til fordel for aksjonærenes interesser. Det fremgår av nordisk selskapsrett at formålet med selskapets virksomhet er å skaffe profitt for aksjonærene, med mindre annet er spesifisert i vedtektene, jf. § 2-2 annet ledd. Det er enkelt å forstå argumentet bak bestemmelsen hvis den ses som beskyttelse av aksjonærinteresser mot ledelsens utnyttelse (eller en situasjon hvor all profitt er ment å gå til veldedighetsorganisasjon). Det er imidlertid ikke enkelt å forstå denne bestemmelsen hvis den blir oppfattet som en forpliktelse til å prioritere aksjonærenes antatte interesser i å oppnå høy aksjekurs eller maksimalt utbytte. Det er heller ikke meningen hvor selskapslovgivningen fastsetter et slikt formål.¹¹⁵ Når for eksempel nordisk selskapsrett krever at selskaper som ikke har som sitt formål å oppnå overskudd for aksjonærene, til å inkludere bestemmelser om fordeling av overskuddet (og av kapitalen dersom selskapet er oppløst) i sine vedtekter, gjenspeiler dette formålet til aksjonærene som investorer.¹¹⁶

Noen regler i aksjelovene styrker aksjonærenes innflytelse, for eksempel reglene om

¹¹⁴ Aarbakke m.fl. (2004) s. 29.

¹¹⁵ Sjøfjell (2009) s. 52.

¹¹⁶ Sjøfjell (2009) s. 103-104.

fastsettelse av lederlønnings. Mens andre regler er mindre tilpasset til å ivareta aksjonærenes behov for å kunne kontrollere ledelsen, for eksempel reglene om bedriftsforsamlingen.¹¹⁷

Utgangspunktet er at flertallet av styremedlemmene som sitter i styret er valgt av aksjonærene, og de skal etter loven ivareta selskapets interesse, som normalt vil være til det beste også for aksjonærene. Noen mener nok at styrets overordnede oppgave er å ivareta aksjonærenes interesser, som normalt vil være å få gevinst og avkastning på selskapets kapital. En aksjonær som er misfornøyd med sin valgte representant kan således når som helst avsette vedkommende. Aksjonærenes reelle makt og kontroll på generalforsamlingen ligger ved muligheten til å erstatte styret i selskapet, jf. § 6-3 første ledd. Aksjonærer ønsker seg naturlig nok et styre som er lojalt mot generalforsamlingen, og således ivaretagelse av deres interesser.

Det faktum at aksjonærene både kan velge og utskifte styret, gir aksjonærene muligheten til å påvirke hvordan selskapet skal forvaltes. Ledelsen sitter tryggere i et selskap med fornøyde aksjonærer og med god inntjening. Denne innflytelsen har sine begrensninger, ettersom de ansatte etter lovgivningen har rett til å velge styremedlemmer (§ 6-4). Dermed kan de ansatte i noen grad påvirke styret med deres synspunkter og interesser. Har selskapet bedriftsforsamling, skal en tredel av bedriftsforsamlingens medlemmer med varamedlemmer velges av og blant de ansatte (se asal. § 6-35 fjerde ledd første punktum). Dette medfører en tilsvarende representasjon i styret, jf. § 6-3 annet ledd jf. asal. § 6-37 første ledd. Hvis aksjonærene ikke er fornøyd med måten interessene forvaltes på, kan det imidlertid innkalles til ekstraordinær generalforsamling, jf. § 5-6 og § 5-7 (hvis selskapet har bedriftsforsamling). Her gjelder det imidlertid et unntak siden to tredjedeler av bedriftsforsamlingen velges av generalforsamlingen og resten (1/3) velges av og blant de ansatte. Aksjonærene kan ikke kaste styremedlemmer som er valgt av de ansatte. I så fall må det inngås en avtale mellom de ansatte og selskapet om at selskapet ikke skal ha

¹¹⁷ Bråthen (2008) s. 60.

bedriftsforsamling.¹¹⁸

Aksjelovene er ikke til hinder for at aksjonærene stemmer for å ivareta egne interesser og således stemmer egoistisk. Grensen for hvor langt aksjonærene kan forfølge egne interesser ved stemmegivning på generalforsamlingen, går ved forbudet i § 5-21 mot at de skaffer seg selv eller andre en urimelig fordel på de andre aksjonærenes eller selskapets bekostning. For ”styret og andre” er det gitt en tilsvarende regel i § 6-28 første ledd. ”Urimelighet” i bestemmelsen kan bestå i at beslutningen er egnet til å begunstige noen på selskapets bekostning. Dette gjelder uten hensyn til om beslutningen etter sin art ligger innenfor eller utenfor selskapets vedtektsbestemte virksomhetsområde.¹¹⁹

6.3 Kreditorene

Kreditorvernet er, sammen med aksjonærvernet, et grunnleggende prinsipp i aksjeretten. Et hovedformål bak 1997-loven var å gi kreditorene bedre beskyttelse enn etter 1976-loven ved sikring av selskapets egenkapitalgrunnlag.¹²⁰

Aksjonærenes interesser kan for eksempel ikke fremmes på en slik måte at det foretas disposisjoner som må anses som uforsvarlige i forhold til selskapets kreditorer. Derfor innførte lovgiver et minimumskrav til egenkapitalens størrelse for at selskapet kan utdele utbytte, jf. § 8-1 annet ledd.¹²¹ I tillegg ble det innført det generelle forsvarlighetskravet i § 3-4. Hovedinteressen til kreditorene er at selskapet til enhver tid har et kapitalgrunnlag og blir drevet slik at det ikke oppstår usikkerhet som usikten til kreditorene skal få dekning, jf. § 3-4. Kravet om at aksjeselskaper må ha en forsvarlig egenkapital, skal særlig bidra til å ivareta kreditorenes interesser.¹²² Det innebærer at styret skal disponere slik at tap ikke

¹¹⁸ Andenæs (2006) s. 267.

¹¹⁹ Andenæs (2006) s. 320.

¹²⁰ Jf. NOU 1992:29 s. 38

¹²¹ Jf. Ot.prp. nr. 23(1996-97) s. 43.

¹²² Jf. Ot.prp. nr. 36(1993-94) s. 67.

oppstår, men derimot på den måten at selskapets midler forvaltes best mulig. Det er derfor helt avgjørende for kreditorene er det helt avgjørende at selskapet har en formue, slik at de kan oppnå dekning for sine krav. Kreditorernes andel i selskapsinteressen sikres altså før aksjonærene kan ta midler ut av selskapet. Et annet eksempel er regler selskapskapitalen som begrenser aksjeselskapets adgang til å yte kreditt eller stille sikkerhet for blant annet aksjonærenes forpliktelser, jf. § 8-7.

Det er gjennomgående i aksjelovgivningen at kreditorinteressen er beskyttet. Det fremgår av forarbeidene at hensynet til selskapets kreditorer er et av de grunnleggende hensyn som aksjeloven bør ivareta. Forarbeidene nevner blant annet regler som skal hindre at aksjonærene på en ulovlig måte får sitt innskudd tilbake. På den annen side bør hensynet til kreditorene likevel ikke gå så langt at andre grunnleggende hensyn blir skadelidende. Særlig er det ”behov for å foreta en avveining mellom hensynet til kreditorene og ønsket om å legge forholdene til rette for nyetableringer og et konkurransedyktig næringsliv”.¹²³

Spørsmålet om kreditorernes interesse er en del av selskapsinteressen ble drøftet i Rt. 1993 s. 1399. Dommen gjelder erstatningsansvar for selskapets revisor som fremla uriktig erklæring om innbetaling av aksjekapital. Saksøkte mente at kravet ikke kunne reises av det insolvente selskap med den begrunnelse at erstatningen kun ville komme kreditorene, ikke aksjonærene, til gode. Høyesterett uttalte at ”kreditorernes interesse i å ha selskapsformuen som dekningsobjekt også er selskapsinteresse”.¹²⁴ Dommen bekrefter at selskapsinteressen i hvert fall består av aksjonærfellesskapets og kreditorfellesskapets interesser.

6.4 Ansatte

Ved lov 12. mai 1972 om endringer i aksjeloven av 1957 ble det gitt bestemmelser som gjelder de ansattes medbestemmelsesrett i aksjeselskaper. Et hovedpunkt var innføringen av

¹²³ Jf. Ot.prp. nr. 23(1996-97) s. 14.

¹²⁴ Rt. 1993.1399 s. 1404.

en bedriftsforsamling med representanter for de ansatte i aksjeselskapene.

Bedriftsforsamlingen er en særnorsk ordning. (I sin tid ble det for øvrig hevdet at ordningen ville avskrekke utenlandske selskaper fra oppkjøp i Norge).¹²⁵

Rettsstillingen til de ansatte i et aksjeselskap reguleres i stor grad av regler utenfor aksjeloven. Særlig viktig her er arbeidsmiljøloven og arbeidsavtalen. I proposisjonen til aksjeloven av 1976 gis det som allerede nevnt uttrykk for skepsis i forhold til en videre utbygging av den offentlige styring og kontroll ved bestemmelser gitt i aksjeloven. Aksjeloven inneholder bestemmelser om organisering av aksjeselskaper, og praktisk talt ikke bestemmelser av næringsrettslig innhold. Det uttales derfor at en arbeidsdeling mellom aksjeloven og spesiallovgivningen ”er en praktisk nødvendighet”. Lovteknisk også en fordel. Dermed unngår man å gjenta regler om de ansattes rettigheter i flere lover. Et viktig spørsmål som nevnt er hvorfor de ansatte likevel er gitt rettigheter i aksjelovgivningen når det allerede finnes regler om dette i arbeidsretten. En forklaring kan være for å bekrefte viktigheten av de ansattes posisjon i aksjeselskaper. En annen forklaring kan være kun å presisere de ansattes rettigheter og forpliktelser i aksjeselskaper. Uansett alternativ man velger å falle ned på, bekrefter det i stor grad at selskapet ikke er identisk med aksjonærinteressen, men i tillegg til kreditorer også omfatter de ansatte.

De ansattes interesser har særlig kommet til uttrykk gjennom reglene om deltakere i styrende organer. Dette omfatter både ansattes rett til å være representert i selskapets styre (som gjelder dersom selskapet har flere enn 30 ansatte, jf. § 6-4 jf. § 6-5 (styrerepresentasjon)) og reglene om bedriftsforsamlingen (som gjelder dersom selskapet har flere enn 200 ansatte, jf. asal. § 6-35 til § 6-40 jf. asl. § 6-35 (bedriftsforsamlingen)).¹²⁶ Antall ansatte i selskapet er av betydning for de ansattes rett til styrerepresentasjon og om det skal opprettes bedriftsforsamling. Det er adgang til å avtale at selskap med mer enn 200

¹²⁵ Jf. Ot.prp. nr. 36(1993-94) s. 123.

¹²⁶ Lovbestemmelsene suppleres av forskrift om ansattes rett til representasjon i aksjeselskapers og allmennaksjeselskapers styre og bedriftsforsamling m.v., fastsatt ved kgl. Res. 18. desember 1998 nr. 1205.

ansatte ikke skal ha bedriftsforsamling, jf. § 6-35 annet ledd, mot at de ansatte i så fall får en større representasjon i styret, jf. § 6-4. Medbestemmelsen fremgår også av Grunnlovens § 110 annet ledd, jf. ordlyden ”Medbestemmelsesrett paa sin Arbeidsplads”. Det er uttrykk for at lovgiver tillegger tanken om bedriftsdemokrati en særlig verdi.¹²⁷

De ansattes representasjonsrett er i alle nordiske landene i stor grad betinget av hvor mange ansatte selskapet har, med unntak av Island som ikke gir de ansatte medbestemmelsesrett. Nordiske land har forsøkt å balansere mellom aksjonærene og andre interesser i selskapet ved at de ansattes medbestemmelsesrett sikrer at arbeidstakerinteresser er ivaretatt (hvor generalforsamlingen har det siste ordet).¹²⁸ Gjennom lovregler er de ansatte altså gitt adgang til å være representert i selskapets styrende organer. Det innebærer en erkjennelse av at det tradisjonelle synspunktet ikke har vært å oppfatte selskapet som et rent verktøy for aksjonærenes interesser. Særlig innføringen av bedriftsforsamlingen peker i denne retning. Det heter i forarbeidene at dette blir ”et forum hvor de ansattes interesser kan komme opp til vurdering på linje med andre interesser og hensyn som ligger til grunn for de aktuelle forslag”.¹²⁹ At bedriftsforsamlingen er et bredere sammensatt organ enn et styre med bare aksjonærvalgte medlemmer, er et argument for at de ansattes representanter lettere blir tatt hensyn til. De samme hensyn må sies å ligge bak innføringen av styrerepresentasjon for de ansatte.¹³⁰ På bakgrunn av de ansattes deltakelse i styrende organer som har beslutningsmyndighet, er de ansattes interesser et hensyn som må tas i betraktning ved ivaretagelsen av selskapsinteressen.

Siden reglene om de ansattes medbestemmelsesrett samsvarer med de demokratiske prinsippene i samfunnslivet ellers, er også et moment som taler for at de ansattes interesser også bør ivaretas ved forvaltningen av et aksjeselskap. De ansatte har en vesentlig interesse i hvordan det går i selskapet. Arbeidstakernes interesser med hensyn til høye lønninger og

¹²⁷ Andenæs (2006) s. 270.

¹²⁸ Lau Hansen (2003) s. 75.

¹²⁹ Jf. Ot.prp. nr. 7(1971-72) s. 40.

¹³⁰ Gundersen (1986) s. 80.

sikre arbeidsplasser samsvarer i stor utstrekning med aksjonærene når det gjelder vinningsformålet.¹³¹ (Ansatte står selskapsrettslig sterkere hvis de eier aksjer i selskapet, i det de normalt kan gjøre et dobbelt sett av rettigheter gjeldende).¹³²

Det er ingen forskjell på styremedlemmer valgt av generalforsamlingen og styremedlemmer valgt av de ansatte. Ansatte i styret skal sikre de ansatte medinnflytelse i styringen av selskapet. De har de samme rettigheter, de samme plikter, det samme ansvaret og skal ivareta selskapets interesse fremfor de ansattes særinteresser.¹³³ Helt åpenbart er det likevel ikke i arbeidsretten.

I en tid med stor arbeidsledighet og hyppige strukturendringer i næringslivet taler mye for en styrking av de ansattes muligheter til medinnflytelse. De ansatte har vanligvis innsikt i hva som skjer i selskapet, og dermed kunne gi styret større forståelse for ulike problemer som vil resultere i et bedre beslutningsgrunnlag. De ansatte har som regel mindre ”makt” i selskapene når det er høy arbeidsledighet, og mer ”makt” når det gode tider.

6.5 Samfunnet – i snever og vid forstand

Tradisjonelt har det eksistert to oppfatninger med hensyn til hvorvidt selskapets ledelse kan legge vekt på ikke-økonomiske, etiske hensyn i sine disposisjoner. Den ene oppfatningen går ut på at ledelsen ikke kan foreta disposisjoner som ligger utenfor selskapets formål som er økonomisk. Den andre oppfatningen går ut på selskapets ledelse har en plikt til å forvalte selskapet på den måten den mener vil være i selskapets interesse. Ut fra denne regelen står ledelsen fritt til å avgjøre hvilke disposisjoner som vil være det beste for selskapet, ikke bare profittmaksimering.¹³⁴

¹³¹ Gundersen (1986) s. 80.

¹³² Andenæs (2006) s. 272. Den som eier mer enn 10 % av aksjekapitalen er imidlertid uten stemmerett og ikke valgbar ved valg av representanter for de ansatte til styre og bedriftsforsamling.

¹³³ Gulli (2005) s. 96-97.

¹³⁴ Smith (1988) s. 49.

Selskaper har viktige samfunnsmessige funksjoner, både gjennom sysselsetting og gjennom den virksomhet som drives. I dag kan det oppstå konfliktilfeller mellom aksjonærenes profittmaksimering og varetakelse av samfunnets interesser i vid og snever forstand. Hvor langt skal selskapenes ansvar gå? Skal selskapene drive "business as usual"? Skal selskapet fra et økonomisk perspektiv foreta permitteringer eller oppsigelser for å kutte kostnader, og dermed øke fortjeneste, når selskapet ikke lenger tjener penger? Med hensyn til disse spørsmålene kan selskapets ledelse ha rett til å gå utenfor selskapets formål og hva som hører til driften av dets virksomhet for å bevare arbeidsplasser, og dermed lokalmiljøet. De nevnte reglene i aksjelovene varetar også bredere samfunnsmessige interesser. Videre vises det til den alminnelige lovgivningen som setter rammer for aksjeselskapenes virksomhet og dermed varetar forskjellige samfunnsinteresser.

I denne sammenheng er Corporate Social Responsibility et sentralt begrep. Viser til drøftelsen under punkt 5.3. I dette ligger å ta samfunnsansvar og vise samfunnsengasjement. Det vil styrke selskapets posisjon i samfunnet i vid og snever forstand. Det vil blant annet gi selskapet bedre omdømme (jf. for eksempel Rt. 1927 s. 588), og dermed bedre relasjoner til samfunnet, kunder, leverandører, offentlige myndigheter m.v. Effektene av negativ omtale er langt større enn tidligere. Derfor har mange selskaper i dag for eksempel en miljøprofil, ettersom det påvirker selskapenes verdi eller image positivt.

Det har utviklet seg en praksis der selskapsorganene kan ivareta samfunnsinteresser, og viser således til behandlingen under punkt 4.1. Det er imidlertid fortsatt uenighet om hvor langt selskapenes ansvar skal gå. Etter min mening bør et selskap ta hensyn til for eksempel arbeidsplasser og miljøet uavhengig av om selskapet opplever tap, dog så fremt tapet ligger innenfor selskapets økonomiske bærekraft. I henhold til forarbeidene og rettspraksis er ledelsens posisjon todelt. Den skal fremme aksjonærenes interesser på en effektiv måte, samtidig kan ledelsen skape arbeidsplasser og ivareta samfunnets videre interesser. Truyen

er derimot kritisk til en slik tilnærming. Han mener at ”netto verdioverføringer av noe størrelse må bygge på at dette på sikt er i samsvar med prinsippet om gevinstmaksimering”.¹³⁵ Deler av økonomisk teori er også skeptisk til å pålegge selskaper et sosialt ansvar som går videre enn hva som følger av alminnelig erstatningsrettslig lovgivning. Argumentet er at hvis man pålegger et selskap å fortsette å produsere når nedleggelse innebærer store tap i et lokalsamfunn, vil trangen til å investere der falle. Færre vil ønske å investere i et område, hvis de ikke kan lukke selskapet i det tilfelle hvor det går dårlig.¹³⁶

Jeg er enig i at aksjelovene primært skal regulere aksjeselskapets organisasjon m.v., mens selve virksomheten skal reguleres i spesiallovgivningen. På et de lege lata nivå er det imidlertid holdepunkter i aksjelovgivningen for hvordan selve selskapet skal reguleres, som blant annet reglene om bedriftsdemokratiet som innskrenker aksjonærrådigheten og reglene om utbytte. Disse reglene viser klart at styringen av et aksjeselskap er noe mer og annet enn aksjonærinteressen. Forarbeider etterlater et forholdsvis klart inntrykk av at ledelsen også skal ta hensyn til andre interesser.¹³⁷ At spørsmålet er belyst i forbindelse med rettspraksis ser jeg som uttrykk for at aksjelovgivningens regler de facto gjelder andre samfunnsinteresser enn kun aksjonærinteressen. Det innebærer at aksjonærenes interesser i en viss utstrekning kan veies mot andre samfunnsinteresser. En slik forståelse er etter mitt syn gjeldende rett.

Fra et de lege ferenda synsvinkel er det klart at aksjeselskaper bør ta hensyn til andre samfunnsinteresser, ettersom disponeringen av disse også gjelder andre interesser som har en direkte eller indirekte kobling til aksjeselskapet. Spesielt betydningsfullt vil det være med hensyn til store aksjeselskaper. Norge, og verdenssamfunnet for øvrig, befinner seg i en tid med store utfordringer, som for eksempel finanskrisen og globaloppvarming. De

¹³⁵ Truyen (2005) s. 332.

¹³⁶ Lando (2001) s. 84.

¹³⁷ Se punkt 4.1.1.

henger nok sammen. Disse rammer mange enkeltskjebner, omgivelsene rundt og selskapene som sådan. Selskaper bør underlegges et samfunnsansvar. Å forbedre situasjonsbildet, kan være å innføre kontroll- og styringsmekanismer der aksjonærene ikke på egen hånd kan definere retningen i selskapet, som vanligvis er profittmaksimering.

Det bør etter min mening skilles mellom store og andre selskaper, ettersom store og kompliserte selskaper er enheter som får vesentlig samfunnsmessig betydning. Dette er konstatert i aksjelovgivningens regler siden de ansattes representasjonsrett i styrende organer gjelder selskaper av en viss størrelse. Det er ikke dermed sagt at det som har kommet frem i fremstillingen ikke gjelder små- og mellomstore selskaper.

7 LOJALITETSPLIKT VED INTERESSEKONFLIKT

Et klart element i selskapsinteressen er at aksjonærenes interesse er å få avkastning for sin investering og samtidig ivareta andre interesser. Styret, som selskapets øverste ledelse, skal ivareta flere interesser blant annet hensynet til selskapet og dets utvikling, hensynet til kreditorer, så vel som hensynet til aksjonærene. Det heter at aksjelovgivningens bestemmelser må forsøke ”å avveie de kryssende hensyn og interesser som kan gjøre seg gjeldende mellom *de ulike grupper* og mellom *de ulike hensyn*”.¹³⁸ Mer uklart er imidlertid hvilke interesse har forrang der det foreligger motstridende hensyn som trekker i ulike retninger.

Interessekonflikter kan blant annet bestå mellom selskapet og enkeltaksjonærer, mellom aksjonærgrupperinger innbyrdes, mellom aksjonærer og selskapets ansatte eller selskapets

¹³⁸ Jf. Ot.prp. nr. 23(1996-97) s. 14.

kreditorer eller mellom aksjonærene og samfunnet i vid og snever forstand.¹³⁹

Ledelsen er forpliktet til å handle lojalt overfor minoritetsaksjonærene, og majoritetsaksjonærene er forpliktet til å handle lojalt overfor minoritetsaksjonærene. Hvis en interessekonflikt oppstår, vil det være hensiktsmessig å legge aksjonærfellsskapets langsiktige interesse i selskapet til grunn ved utøvelse av skjønn (med mindre generalforsamlingen har gitt uttrykk for noe annet). Det er som regel selskapet som sådan som representerer de kollektive, langsiktige interessene.¹⁴⁰ Når selskapets interesser kommer i konflikt med aksjonærenes, må styret velge selskapet. Blir det konflikt mellom de ansatte og selskapets interesser, må også de ansatte styremedlemmer velge selskapet.¹⁴¹

Når der gjelder avveiningen mellom aksjonærenes og kreditorenes interesse, vil denne avhenge av selskapets økonomiske situasjon, jf. 1993 s. 1399. Det rettslige hovedprinsipp er at aksjonærenes rett til å motta tilbakebetaling av sine innskudd kommer etter at kreditorenes krav er innfridd, jf. § 16-9. Dette gjelder oppløsning av selskapet.

Werlauff har skissert en løsning med hensyn til hvilke interesser ledelsen skal prioritere i tilfelle konflikt mellom flere interesser. Han anfører at ”selskabets interesse i nettogevinst med henblikk på varetagelse af et antall indbyrdes vægtede interesser, primært selskabsdeltagernes interesse i kapitaltilvækst, sekundært selskabskreditorenes interesse i overholdelse af de med dem indgående aftaler, og tertiært medarbejderes, medkontrahenters og samfundets interesser i selskabet, *dog således at sidstnævnte efter omstændighederne kan få absolut forrang for samtlige øvrige bestanddele af selskabsinteressen*”.¹⁴²

¹³⁹ Aarbakke m.fl. (2004) s. 494.

¹⁴⁰ Christensen (2007) s. 191.

¹⁴¹ Styremedlemmer som velges ved direktevalg av og blant de ansatte, kan ikke fjernes i funksjonstiden som er satt til 2 år.

¹⁴² Werlauff (1991) s. 72. Kursivering i original.

Der det foreligger interessekonflikt er utgangspunktet aksjonærenes langsiktige interesse med hensyn til profitt som er avgjørende innenfor rammeverket av offentligrettslig lovgivning.

8 AVSLUTNING

Etter en gjennomgang av hva som ligger i begrepet ”selskapsinteressen” ved hjelp av forarbeider, rettspraksis og rettslitteratur, har styret et vidt spillerom til å påføre selskapet utgifter dersom disse etter styrets vurdering bidrar til å øke selskapets overskudd over tid. I den sammenheng omfatter selskapets interesse ikke bare å ta vare på aksjonærenes interesser. Selskapets interesse er utvilsomt noe mer og annet, og må ses i større sammenheng. Aksjonærene må ses i sammenheng med andre interesser som har en direkte kobling til selskapet. Med et slikt utgangspunkt vil det på sikt også tjene aksjonærenes interesser.

Etter mitt skjønn har ledelsen en vid lojalitetsplikt. På bakgrunn av forarbeidene kan det sies at dens uttalelser gradvis har beveget seg mot en vid forståelse av selskapets interesse. Det kan være flere grunner til dette. En kanskje åpenbar grunn er den faktiske utviklingen i samfunnet som har funnet sted. Det gjør noe med rettsoppfatningen i befolkningen. En annen legitim grunn kan være alle de finansskandalene som har skaket finanskivet og samfunnet for øvrig. Et illustrerende eksempel er Finance Credit.

Forarbeidene gir, når man analyserer dem, støtte for å anta at uttrykket ”selskapet” i aksjelovgivningen er tilsiktet å være et selvstendig interessesubjekt. Det samme stadfester kreditorenes posisjon i forhold til aksjonærene og de ansattes representasjon i selskapets styrende organer, at lovgiver har ment å ta hensyn til andre samfunnsinteresser enn kun aksjonærinteressen. Det ser ut at selskapets ledelse har adgang til å ta hensyn til samfunnsmessige interesser enn kun aksjonærinteressen, og i enkelte tilfeller uten hensyn til om dette fører til andre resultater enn ren profittmaksimering. Profittmaksimering som siktemål uansett virkning og resultat, gjenspeiler ikke aksjelovgivningen i sin helhet.

Etter rettspraksis kan det imidlertid trekkes frem visse premisser for ivaretagelsen av alminnelige samfunnsinteresser. Det synes å fremgå at det bør foreligge ”ekstraordinære eller særlige forhold” for å ivareta samfunnsmessige interesser, selv om det innebærer å handle utover det som er direkte lovpålagt.¹⁴³ Dette må sammenholdes med utgangspunktet om hvorvidt disposisjonen bidrar til goodwill for selskapet som på sikt vil være til fordel for aksjonærene. Det går frem at et selskap må kunne yte bidrag til allmennyttige foretak der det ikke kan unnlate å gjøre dette uten å skade sitt renommé, selv om disposisjonene ikke lar seg begrunne forretningsmessig.

Det vesentligste virkemiddel til vern om samfunnsinteresser er nok imidlertid den offentligrettslige rammeregulering for selskapene. Aksjelovgivningen gir ikke en regulert beskyttelse i forhold til samfunnsinteresser i vid forstand i like stor grad som i spesiallovgivningen. Noe er dog inkludert i aksjelovgivningen, nemlig de ansatte og kreditorene. Men ”skillet mellom rammeregulering og indre autonomi er ikke lenger et skarpt skille som tidligere perioder”.¹⁴⁴

På sikt og i et de lege ferenda-perspektiv er den største utfordringen å finne et rettslig rammeverk som kombinerer incentiver og beskyttelse, slik at produktivitet er sikret, samtidig fremme bærekraftig utvikling.¹⁴⁵

¹⁴³ Se for eksempel Rt. 1927.588 s. 589 på side 30-31 i avhandlingen.

¹⁴⁴ Smith (1988) s. 71.

¹⁴⁵ Sjøfjell (2009) s. 101

9 LITTERATURLISTE

9.1 Bøker

Aarbakke m.fl. Aksjeloven og allmennaksjeloven kommentarutgave. 2. utg. Oslo, Universitetsforlaget, 2004.

Andenæs, Mads Henry. Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. 1. utg. Oslo, Gyldendal akademisk, 1998.

Andenæs, Mads Henry. Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. 2. utg. Oslo, Lobo Media AS, 2006.

Andenæs, Mads Henry. Selskapsrett. Oslo, Lodo Media AS, 2007.

Andersen, Paul Krüger. Aktie- og anpartsselskabsret. 10. utg. København, 2008.

Augdahl, Per. Aksjeselskapet efter norsk rett. 3. utg. Oslo, Wittusen & Jensen AS, 1959.

Boe, Erik. Innføring i juss – Juridisk tenkning og rettskildelære. 2. utg. Oslo, Tano Aschehoug, 1996.

Bråthen, Tore. Selskapsrett. 3. utg. Oslo, Focus Forlag, 2008.

Bråthen, Tore. Styremedlem og aksjonær. 2. utg. Oslo, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, 2009.

Christensen, Jan Schans. Kapitalselskaber: Aktie- og anpartsselskabsret. 2. utg. Thomson Reuters Professional, 2007.

Christensen, Jan Schans. Ledelse & aksjonærer. 1. utg. Gad, 1992.

Eckhoff, Ernst Fredrik. Lov og rett.

Fleischer, Carl August. Rettskilder og juridisk metode. 1. utg. Oslo, Ad Notam Gyldendal, 1998.

Gulli, Ole Chr. Styrehåndboken. 4. utg. Oslo, J.W Cappelens Forlag as, 2005.

Gundersen, Aase. Rettferdighet og styring – en studenthilsen til Torstein Eckhoff. Oslo, Universitetsforlaget AS, 1986.

Jakhelln, Henning. Oversikt over arbeidsretten. 4. utg. Oslo, Cappelen Damm AS, 2006.

Lau Hansen, Jesper. Nordic Company Law. København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2003.

Reve, Grønlie. Styrets rolle. 1. utg. Tano Aschehoug, 1993.

Sjåfjell, Beate. Towards a Sustainable European Company Law. Kluwer Law International, 2009.

Smith, Lucy. Kampen på aksjemarkedet. Oslo, Universitetsforlaget, 1988.

Sofsrud, Thorbjørn. Bestyrelsens beslutning og ansvar. København, 1999.

Taxell, Lars Erik. Aktiebolagets organisation. Åbo akademi, 1983.

Truyen, Filip. Aksjonærenes myndighetsmisbruk. Oslo, Cappelen akademisk, 2005.

Werlauff, Erik. Selskabsmasken. København, G E C Gads Forlag, 1991.

Woxholth, Geir. Selskapsrett. 2. utg. Oslo, Gyldendal Akademisk, 2007.

9.2 Artikler etc.

Andreassen Skoghøy, Jens Edvin. Rett, politikk og moral. TfR, 1994.

Blangsted, Kasper Dichow. Interessesubjekter i selskabsretten. NTS, 2001:3.

Gomard, Bernhard. Förhandlingarna vid Det 29. Nordiska juristmötet, Del I.

Kjørsvik, Marit Wenda. Kravene til informasjon ved aksjetegning ved fisjon. NTS, 2008:3.

Klingberg-Jensen, Rose. Om ledelsens Loyalitetsforpligtelse i en overtagelsessituation. NTS, 2008:3.

Lando, Henrik. Shareholder eller stakeholder value? En retsøkonomisk analyse af lojalitetspligten i aktieselskaber. NTS, 2001:1.

Neville, Mette. Ejerstrukturer og Corporate Governance. NTS, 2000:1.

Nørby-udvalgets rapport om Corporate Governance i Danmark: anbefalinger for god selskapsledelse i Danmark.

Stattin, Daniel. Soft Law och Hard Law. NTS, 2006:1.

Sundby, Anne Catherine. EUs arbeid med modernisering av selskapsretten. TtF, 2003:4.

Taxell, Lars Erik. Förhandlingarna vid Det 29. Nordiska juristmötet, Del I.

Truyen, Filip. Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper. Jussens Venner, 2004, nr. 05-06.

Werlauff, Erik. Stemmeloft – Hva er ”selskabets interesse”? Juristen 76 årgang nr. 1, 1994.

9.3 Lovgivning

asl. Lov om aksjeselskaper(Aksjeloven) av 13. juni 1997 nr. 44.

asal. Lov om allmennaksjeselskaper(Allmennaksjeloven) av 13. juni 1997 nr. 45

asl. Lov om aksjeselskaper(Aksjeloven) av 4. juni 1976 nr. 59.

asl. Lov om aksjeselskaper(Aksjeloven) av 6. juli 1957 nr. 4.

asl. Lov om aksjeselskaper(Aksjeloven) av 19. Juli 1010 nr. 1.

EØSl. Lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det Europeiske økonomiske samarbeidsområde(EØS) m.v.

oblf. Oslo Børs løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper av 16. april 2007.

NUES Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse. 2009.

9.4 Rettspraksis

9.4.1 Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1922 s. 272 ”Freia”

Rt. 1927 s. 588

Rt. 1929 s. 857

Rt. 1931 s. 160

Rt. 1932 s. 951

Rt. 1936 s. 950

Rt. 1990 s. 1235

Rt. 1993 s. 1399

Rt. 2000 s. 2033

9.4.2 Utenlandske dommer

UfR 1991.180H ”Ringkjøbing Bank”

U 1991 B s. 258 ”Louis Poulsen”

9.5 Forarbeider

9.5.1 Ot.prp.

Ot.prp. nr. 9(1910)

Ot.prp. nr. 4(1956-1957)

Ot.prp. nr. 7(1971-1972)

Ot.prp. nr. 19(1974-1975)

Ot.prp. nr. 36(1993-94)

Ot.prp. nr. 23(1996-1997)

9.5.2 Innstillinger

Innst.O.nr. 12(2005-2006)

NOU 1992:29

9.6 Nettsider

www.corporategovernance.dk

www.nues.no

www.staoil.com

<http://www.sivil.no/magma/2001/05/050juss.html>

